

Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen

Algemene informatie over het Programma, Project en de deelprojecten

INHOUDSOPGAVE

Inhoud

<u>LEESWIJZER</u>	4
<u>1. SAMENVATTING</u>	5
<u>2. SITUATIESCHETS EN AANPAK</u>	9
<u>3. ORGANISATIE EN FINANCIERING</u>	15
<u>4. KORTE BESCHRIJVING PROJECTEN</u>	20
<u>1. Vogelsand en Breehorn.</u>	28
<u>2. Vernatting en waterpeilbeheersing Bantpolder (112ha)</u>	32
<u>3. Rust en beleving in de Balgzandpolder</u>	34
<u>4. Kwelderherstel in de Holwerterwestpolder</u>	36
<u>5. Herstel en uitbreiding Klutenplas</u>	39
<u>6. Broedeiland Punt van Reide</u>	41
<u>7. Boschplaat, Terschelling.</u>	43
<u>8. Engelsmanplaat</u>	46
<u>9. Richel</u>	48
<u>10. Razende Bol</u>	50
<u>11. Posthuiswad en Kroonspolders</u>	52
<u>12. Een toegankelijk Wad</u>	55
<u>13. Monitoring en evaluatie</u>	60

LEESWIJZER

Dit document begint met een samenvatting, waarin informatie over beoogde resultaten, aanpak, partners en een doorkijk worden gepresenteerd.

Het 2e hoofdstuk beschrijft de problematiek en de insteek van het programma, incl. de aansluiting van ‘Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen’ bij het Waddenfonds en bij andere bestaande initiatieven en Waddenfondsaanvragen

In het 3e hoofdstuk komen de organisatie en financiering aan bod. Er wordt aangegeven wat de rol is van Vogelbescherming (programmamanagement) en de andere partijen. Verder wordt er ingegaan op de (co)financiering, de totaal begroting, fasering en monitoring & evaluatie.

In hoofdstuk 4 worden de projecten beschreven en is aangegeven hoe zij bijdragen aan de beoogde resultaten.

1. SAMENVATTING

Het is een mooie voorjaarsdag. Een groepje rosse grutto's komt aanvliegen. Ze hebben non-stop gevlogen vanuit West-Afrika en moeten binnen een maand voldoende bijtanken voor de reis naar noord Siberië. Ze landen aan de waterlijn om op adem te komen en zo snel mogelijk op zoek te gaan naar voedsel. Al gauw worden ze verjaagd door een loslopende hond. Ze vliegen op, zoekend naar een rustiger plek, maar het is vakantie en overal lopen mensen. Door de drukte verliezen de vogels energie en tijd terwijl ze die juist nu keihard nodig hebben. Het broedseizoen in het hoge noorden is immers kort en iedere verloren dag verkleint de kans op het succesvol grootbrengen van nakomelingen.

Het Waddengebied trekt. Jaarlijks strijken meer dan twee miljoen mensen, en een veelvoud daarvan aan trekvogels, neer om op te laden. Recreanten zoeken rust en natuur, trekvogels rust en voedsel. Vaak gaat dat prima samen. Soms echter botsen de belangen en krijgen rustende, broedende en foeragerende vogels te weinig rust. Vogels kunnen heel goed omgaan met nu en dan een tegenslag, zoals een jaar met veel tegenwind of weinig voedsel. Het volgende jaar, of misschien het jaar daarna, zit het wel weer mee en worden er veel jongen groot en sterk. Het hoort er bij. Maar als hun leefomstandigheden structureel verslechteren, gaat het mis.

Over rust en medegebruik

Een strandwandeling zonder het verjagen van meeuwen is vrijwel onmogelijk. In veel gevallen is dat helemaal geen probleem; de vogels vliegen op en landen op een rustiger plek. Soms kan een gebrek aan rust echter wel degelijk negatieve effecten hebben, bijvoorbeeld op broedende vogels op het strand. Met een stijgend aantal toeristen dat het waddengebied gedurende een langere periode bezoekt is het zaak te zorgen dat er voldoende rust wordt gegarandeerd. Dat kan natuurlijk met een traditionele reactie, door het afsluiten van gebieden. Met het hier te presenteren programma wordt echter geprobeerd op een slimmere manier menselijk medegebruik juist te bevorderen. Het project beoogt vogels rust te garanderen en bezoekers natuurbeleving en bewustwording te brengen. 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' pleit dus nadrukkelijk niet voor een slot op de Waddenzee. Integendeel, hoe meer mensen kunnen genieten van vogels en natuur, hoe groter de steun voor het behoud en herstel.

Het resultaat

Het uiteindelijke doel van het programma 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen', is om in een periode van vijf jaar een substantiële verandering tot stand te brengen ten aanzien van de rust voor vogels in het waddengebied. Daarmee verbetert de natuurlijke kwaliteit van het waddengebied aanzienlijk. De rust op hoogwatervluchtplaatsen en in broedkolonies wordt beter gegarandeerd. Tegelijkertijd groeit het vogel- en natuurtoerisme, vooral op het vasteland. Door de inzet van communicatiemiddelen, fysieke aanpassingen in en rond hoogwatervluchtplaatsen en broedplekken plus gerichte geleiding kan het toerisme verder groeien terwijl tegelijkertijd de rust voor vogels toeneemt. Een lichtend voorbeeld hierbij vormen verschillende nationale parken in de VS waar bezoek van miljoenen mensen en een herstel van oorspronkelijke ecosystemen samengaan. En dichterbij huis; op het natte deel van het waddengebied zijn goede ervaringen opgedaan met de 'Erecode voor wadvaren en droogvallen'. In het Convenant Vaarrecreatie is dat nog eens bevestigd.

'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' sluit aan bij thema Natuur en Water (programmaliijnen 'geleidelijke overgangszones land-water' en 'vogelbescherming in oeverzones') en bij thema Werelderfgoed, toerisme, recreatie en cultuurhistorie (programmaliijnen Waddenpoorten, Waddenparels en Promotie, Positionering en Persoonlijke benadering).

De aanpak

'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' komt met een aanpak waar zowel vogels als mensen van profiteren. Het programma is primair gericht op de bescherming van vogels en natuur, maar heeft als absolute randvoorwaarde dat mensen de aanpak steunen. Deels uit welbegrepen eigenbelang, deels vanuit een sterk gevoel van verbondenheid met vogels. Centraal staat het garanderen van voldoende rust voor broed- en trekvogels. Daartoe worden drie elkaar versterkende sporen gevolgd. De beschreven projecten zijn alle additioneel aan het reguliere werk; het betreft dus geen standaard beheer of onderhoud.

1. **Aanleg nieuwe locaties.** Er worden nieuwe, verstoringvrije broedplekken en hoogwatervluchtplaatsen gecreëerd, zoveel mogelijk nabij goede voedselgebieden. Het gaat hierbij dus om echte schop-in-de-grondprojecten. In sommige gevallen is een combinatie met extra veiligheid mogelijk of kan werk-met-werk worden gemaakt, maar de inzet vanuit 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' is altijd gericht op de bescherming van vogels en natuur. De ervaring leert dat geschikte nieuwe locaties onmiddellijk door grote aantallen vogels worden benut. Niet verwonderlijk, omdat de betreffende soorten zich al duizenden jaren moeten aanpassen aan de enorme dynamiek die een natuurlijke delta kenmerkt.

Grote stern is gebaat bij dynamiek

Grote sterns broeden het liefst op zandplaten en schaars begroeide eilanden, waar ze veilig zijn voor landroofdieren zoals ratten. Dit maakt ze wel kwetsbaar voor extreem weer. De laatste jaren, ook in 2012, was sprake van uitzonderlijke weersomstandigheden met hoge waterstanden, ook in de Waddenzee. Als gevolg daarvan spoelen steeds vaker kolonies grote sterns weg bij stormvloed. Andere broedgebieden worden minder geschikt door afslag, zoals Griend. Het is daarom belangrijk dat er een groot aanbod is van geschikte broedgebieden. De grote stern is een echte pionier en vind deze razendsnel. In een groot dynamisch gebied zoals de Waddenzee zijn van nature veel van dergelijke gebieden aanwezig, maar de kwaliteit en de kwantiteit ervan staat onder druk door klimaatverandering en recreatie.

2. **Geleiding op hoogwatervluchtplaatsen en broedplekken.** Op een aantal belangrijke vogellocaties is sprake van een gebrek aan rust door menselijke verstoring. Door bezoekers zowel georganiseerd als zelfstandig te geleiden en bewust te maken kan meer rust worden gewaarborgd en is met relatief eenvoudige middelen flinke winst te behalen. Geleiding en informatie verdient waar mogelijk de voorkeur boven fysieke maatregelen tegen verstoring. Het wordt niet gevoeld als onredelijke beperking van de bewegingsvrijheid door hekken en bepalingen. Speciale aandacht is nodig voor strandbroeders, zoals sterns, bontbek- en strandplevieren. Deze hebben het in heel Nederland erg moeilijk vanwege de enorme drukte op vrijwel alle stranden. Speciale bebording met informatie en een QR-code (met daarachter een informatiefilmje) moet mensen op voldoende afstand houden van nesten, zodat de plevieren hun jongen veilig kunnen grootbrengen.

Geleiding op de Razende Bol

De stranden van de Razende Bol worden vooral in de zomer regelmatig bezocht door recreanten met bootjes en kleine sloepen. Hoewel het noordelijke deel is afgesloten ten behoeve van rustende zeehonden en een broedkolonie van dwergsterns komen er toch regelmatig dagjesmensen met windschermen, koelboxen en om te voetballen. Op het water varen waterscooters en kitesurfers. Hiermee wijkt het gebied af van bijvoorbeeld De Richel en de Engelsmanplaat, waar vooral natuurliefhebbers met een boot komen. Toch heeft ook hier een 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen'-project avant la lettre aangetoond dat geleiding en bewustwording effectief is. Mensen die werden aangesproken bleken in overgrote meerderheid graag bereid om rekening te houden met de belangen van vogels.

3. **Algemene bewustwording.** Tenslotte informeert 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' recreanten over het belang van rust voor vogels, en hoe daar aan bij te dragen. De informatie wordt op tal van plekken en manieren naar mensen gebracht. Herhaling van een boodschap is immers de meest effectieve manier om de gewenste omslag te bereiken in bewustwording en gedrag. Belangrijk element van de aanpak is het introduceren bij natuurrecreanten van de beste vogelplekken langs de randen van het wad met extra aandacht voor de vastelandskust. De beste plekken zijn die locaties waar van dichtbij kan worden genoten van typische wadvogels zonder dat die daar last van hebben.

Elke recreant bewust op pad

Veel recreanten in het waddengebied zijn natuurliefhebbers pur sang. Als ze vogels verstoren is dat vrijwel altijd per ongeluk. Bewustwording is daarom in het Waddengebied een krachtig instrument. De in elkaar hakende communicatiemiddelen die voor 'Rust voor Vogels, Ruimte voor mensen' worden ontwikkeld, slijpen de bewustwordingsboodschap er daarom op krachtige wijze in. Maar wel op een aantrekkelijke en subtiele manier zodat de recreant ook openstaat voor de boodschap. Een gratis Vogelherkenningskaart, een app om stap voor stap vogels te determineren, informatieborden, wandelroutes en excursieplatforms maken het herkennen en vinden van vogels in het waddengebied leuker, toegankelijker en gemakkelijker. De natuurliefhebbende recreant zal zich snel identificeren met de erin verweven beschermingsboodschap en zijn gedrag direct aanpassen om de rust te behouden voor de schitterende vogels die hij net heeft leren herkennen.

De partners

'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' is een samenwerking tussen de belangrijkste Nederlandse natuurorganisaties die zich inzetten voor het waddengebied, overheden (gemeentes, waterschappen en provincies), maatschappelijke organisaties, lokale natuur- en vogelverenigingen en ondernemers. Voor de *aanleg van nieuwe locaties* (spoor 1) zijn in ieder geval natuurorganisaties en overheden nodig. Natuurorganisaties, waar mogelijk met inzet van vrijwilligers, spelen ook een centrale rol bij de *geleiding op hoogwatervluchtplaatsen en broedplekken* (spoor 2). Ook lokale natuur- en vogelverenigingen zullen een bijdrage leveren.

Alle genoemde organisaties dragen bij aan *algemene bewustwording* (spoor 3). Via maatschappelijke organisaties en ondernemers worden veel recreanten bereikt. Het informeren van mensen gebeurt via een uitgekende mix van communicatiemiddelen die hun effect bewezen hebben (informatiepanelen, brochures, excursies, training van vrijwilligers) en moderne technische toepassingen (apps, QR-codes, layars, animatiefilms).

Een doorkijk

'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' is opgezet als een 5-jarig programma. De intentie is om in deze eerste fase (jaar 1 tot en met 3) de inspanningen te concentreren op 'quick wins': de realisatie van een reeks van

obstakelvrije, meest kansrijke nieuwe broed- en rustplekken en het werken met partners waarvan bekend is dat zij hart hebben voor natuur en vogels. Daarnaast is gekozen voor partners via welke heel specifiek de juiste doelgroep wordt bereikt (bijv. via de veerboot). De natuur- en maatschappelijke organisaties die interesse hebben in samenwerking binnen 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' hebben een gezamenlijk bereik van miljoenen huishoudens. Op deze manier kan in de eerste fase snel veel worden bereikt en ontstaat het benodigde enthousiasme voor het vervolg.

De eerste fase wordt afgesloten met een evaluatie. Daarin zal duidelijk worden waar de beste kansen liggen voor nieuwe rust- en broedlocaties. Ook wordt gemeten hoe effectief de verschillende middelen zijn. Dit voorstel ziet toe op de eerste programmafase.

In de tweede fase (jaar 4 en 5) worden de bereikte resultaten vervolgens uitvergroot. Gebaseerd op de evaluatie worden besluiten genomen over communicatiemiddelen en hoe ze uitgewerkt en ingezet worden. Ook worden nieuwe veldprojecten geformuleerd en nieuwe locaties onderzocht voor begeleiding van recreanten. Streven is om eind 2015 een voorstel bij het Waddenfonds in te dienen dat toeziet op de tweede fase van Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen.

De uiteindelijke bedoeling is om met 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' een samenhangende visie neer te zetten die in het hele waddengebied – dus de bewoonde eilanden, de kusten en op zandplaten – wordt uitgevoerd door partners van verschillende pluimage. Mogelijk zal Vogelbescherming via haar zusterorganisaties in Duitsland en Denemarken het concept internationaal verder uitrollen. Eerste gesprekken hebben plaatsgevonden.

2. SITUATIESCHETS EN AANPAK

In dit hoofdstuk wordt beschreven met welke problemen vogels op het wad nu en in de toekomst te maken hebben. Vervolgens wordt toegelicht welke visie 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' heeft en welke aanpak wordt gekozen.

Problematiek

In het waddengebied is rust een schaarser wordend goed voor vogels. Daarvoor zijn twee oorzaken:

1. **Toenemende recreatiedruk.** Recreanten zijn te vinden aan de randen van het wad op kwelders en stranden, zelfs op afgelegen zandplaten en eilandjes. De Richel en Engelsmanplaat zijn paradijsjes voor overtuigende rosse grutto's, scholeksters en kanoeten en voor broedende sterns en plevieren. Maar ook voor kajakkers en wadvaarders. Zelfs de meest afgelegen plekken op de eilanden, zoals de Boschplaat, worden door wandelaars en met georganiseerde tochten bereikt. Ook wadlopers komen op veel plaatsen. Zij zoeken juist stille en unieke plekken op om tot rust te komen, vaak zonder te beseffen dat zij daarmee vogels verjagen. Andere groepen die soms ongewild en onbewust vogels verstoren zijn kitesurfers, waterskiërs, pierenstekers en bestuurders van waterscooters. Tenslotte concurreren zelfs badgasten, onbewust, met bedreigde soorten strandbroeders zoals strand- en bontbekplevieren. Met name de recreatie op en over land neemt toe. Ook de Razende Bol is een populaire bestemming geworden. Deze toename leidt lokaal tot problemen.
2. **Het verdwijnen van geschikte wadplaten, kwelders en dynamische broedeilandjes.** Door het vastleggen van onze kustlijn, met dijken en vastgelegde duinen, is de natuurlijke kustdynamiek grotendeels verdwenen. Het ontstaan en weer verdwijnen van jonge kwelders en nieuwe eilandjes bijvoorbeeld. Dergelijke pionierssituaties zijn bij uitstek plekken waar wadvogels een geschikte broed- en rustplek vinden. Nog niet begroeid met ruige vegetatie, verstoord door predators of in gebruik bij recreanten. Tegelijkertijd zullen de nog maar schaars aanwezige pionierssituaties steeds vaker onderlopen. Een direct gevolg van een aantal factoren: het stijgen van de zeespiegel, extremer weer met hoge waterstanden in de zomer, veranderende sedimentatiestromen en het verdwijnen van biobouwers zoals zeegras en schelpdieren. Kortom, door de gefixeerde kustlijn, in combinatie met zeespiegelstijging zullen pionierssituaties de komende jaren steeds schaarser worden. Daarom is het zaak dat we de natuur een handje helpen door voldoende dynamische broed- en rustplekken in het waddengebied te creëren en te behouden. Daarbij sluiten we zoveel mogelijk aan bij de natuurlijke dynamiek en natuurlijke processen in het waddengebied.

Daar komt bij dat voor sommige soorten de voedselsituatie de afgelopen decennia is verslechterd, waardoor zij ook zonder deze problemen al moeite genoeg hebben om hun kostje bij elkaar te scharrelen. Zo is de populatie nonnetjes door klimaatverandering en schelpdiervisserij de afgelopen twintig jaar ingestort. Problematisch voor de op nonnetjes gespecialiseerde kanoet. Als trekvogel is deze soort afhankelijk van allerlei gebieden met verschillende problemen, die optellen bij de drukte in de Waddenzee. Maar ook de oer-Hollandse scholekster zit sinds vijftien jaar in de knel vanwege een gebrek aan schelpdieren, in combinatie met onvoldoende geschikte broedgelegenheid.

De optelsom van lokaal toenemende recreatiedruk, verdwijnende broed-, rust en foerageergebieden, en een verminderd voedselaanbod vormt een significante bedreiging voor broed- en trekvogels in het waddengebied. Vooral steltlopers, plevieren en sterns blijken gevoelig. Zoals gesteld; de meeste soorten kunnen prima omgaan met af en toe een tegenslag, maar een structurele achteruitgang van de omstandigheden leidt onherroepelijk tot minder vogels.

Samenhangende aanpak

Om rust te waarborgen is een samenhangende aanpak nodig. Met 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' worden drie sporen gevolgd:

1. Aanleg van nieuwe, en verbetering van bestaande, broed- en rustlocaties.
2. Geleiding op hoogwatervluchtplaatsen en broedplekken.
3. Algemene bewustwording onder recreanten over het belang van rust voor waddenvogels.

'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' combineert het aanbieden van meer rust voor vogels met het aanbieden van meer ruimte voor vogelbeleving voor mensen. Deze twee kunnen prima samen, versterken elkaar zelfs, indien goed op elkaar afgestemd.

Rust voor Vogels

Vogels zijn altijd en overal te vinden. Mensen houden van vogels. Misschien lijken mensen een beetje op vogels, met het belang dat we hechten aan kleur, schoonheid en muziek. Niet voor niets worden de zang van een nachtegaal en de tekening van een kluut enorm gewaardeerd. Er zijn dan ook geen betere ambassadeurs voor de natuur dan vogels. Daarom ook *zoomt* 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' in op vogels. Het programma mikt echter op bescherming van meer dan alleen vogels. De natuur als geheel profiteert van 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen'. Vogels zijn namelijk een prima indicator voor hoe de natuur er voor staat.

Het belang van het waddengebied voor vogels kan niet worden overschat. Miljoenen trekvogels zijn afhankelijk van het gebied als tussenstop tussen hun broedgebieden in het noorden en hun overwinteringsgebieden in het zuiden. Zo tanken zowel rosse grutto's als kanoeten er bij tijdens de trek tussen hun overwinteringsgebieden in West-Afrika en hun broedgebieden in Siberië. Piekaantallen rosse grutto's zijn er in mei (bijna 180.000) en kanoeten in augustus (rond de 130.000). Ook zeldzame broedvogels zoals verschillende steltlopers en sterns hebben de rust en ruimte van het wad nodig. De aanleg van nieuwe locaties, geleiding en bewustwording bij recreanten beogen de rust voor vogels te verbeteren, zodat zij op hun soms wel duizenden kilometers lange reis minder energie verspillen en een grotere kans hebben om te overleven en jongen groot te brengen.

Met de monitoring en evaluatie onderzoeken we waar en onder welke omstandigheden vogels kunnen wennen aan mensen. Van broedende sterns en kluten is bekend dat zij in de nabijheid van mensen hun jongen groot brengen, op voorwaarde dat die mensen niet bij hen kunnen komen. Goede voorbeelden zijn Polder Breebaart en Ottersaat en Wagejot op Texel. Hier komen mensen tot vlakbij broedende vogels, terwijl de vogels zich veilig voelen vanwege een tussenliggende sloot. Op deze plekken zijn gedurende het hele broedseizoen vogelfotografen uit binnen- en buitenland aanwezig die hier unieke omstandigheden vinden voor het uitoefenen van hun hobby. Trekvogels verblijven korter in het waddengebied dan broedvogels en zullen niet zo snel wennen aan mensen. Maar onderzoek helpt bij het in kaart brengen van welke activiteiten als het meest bedreigend worden ervaren. Er is al onderzoek gedaan, onder meer in de Nederlandse delta en in Groot Brittannië, waaruit bijvoorbeeld blijkt dat vogels sneller reageren op loslopende honden dan op honden aan de lijn. Met dit soort informatie is het mogelijk beter te sturen op wat kan of mag en wat ongewenst is.

Ruimte voor Mensen

Ook recreanten en ondernemers profiteren van 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen'. Door de aanleg van nieuwe locaties, die in veel gevallen goed *beleefbaar* zijn, neemt het recreatief aanbod toe. Het te ontwikkelen aanbod van middelen en excursies zijn naar verwachting zeer aantrekkelijk voor een brede groep recreanten. Zeker voor natuurrecreanten waaronder ouderen en gezinnen met jonge kinderen. Het toenemende recreatieaanbod is een stimulans voor verdere economische ontwikkeling van het waddengebied, zeker ook van het vasteland. Met als extra voordeel voor de ondernemer dat vogelrecreatie ook buiten het drukke zomerseizoen plaatsvindt en daarmee bijdraagt aan spreiding van het seizoen.

Hoe het in de praktijk werkt? Al bij de vakantievoorbereiding komt de waddenbezoeker toevalligerwijs in aanraking met de boodschap van 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen', via de website. Op de heenreis zal op veerboten hetzelfde gebeuren, waarbij de bezoeker vervolgens op de bestemming opnieuw op talloze plekken op een ongedwongen manier met de boodschap en leuke communicatiemiddelen van 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' in aanraking komt. Op de veerboot bijvoorbeeld worden animatiefilms vertoond. Bij de VVV, accommodatiehouder of de fietsverhuurder kan vervolgens de Wadvogelscheurkaart worden meegegeven, met fiets- en wandelroutes en informatie over de belangrijkste locaties. De accommodatiehouder kan de gast verder op de hoogte brengen over lokale initiatieven waarna bij de fietsverhuurder een verrekijker kan worden geleend of gehuurd. En zelfs op de meest afgelegen plek kan de recreant de vogelherkenningsapp raadplegen om te ontdekken welke schitterende vogel dat toch is die hij daar voor zich ziet. Uiteraard na raadpleging van een eveneens in deze app beschikbare getijdentabel zodat hij op het juiste moment op de juiste plek is.

Op deze manier gaan genieten en bewustwording hand in hand. De bezoeker voelt zich bediend en krijgt leuke en interessante tips voor tijdens zijn verblijf en leert tegelijkertijd veel over het belang van rust voor vogels en op welke wijze hij daar aan kan bijdragen.

Verskillende doelgroepen zullen ieder op hun eigen wijze moeten worden benaderd. Op basis van monitoring en evaluatie verbeteren we onze aanpak per doelgroep. Voor het veranderen van het gedrag van kitesurfers bijvoorbeeld kan overleg het meest effectief zijn. Terwijl kinderen beter kunnen worden benaderd door iemand die tijdens een excursie goed kan vertellen over wat er allemaal speelt.

Ironisch genoeg kunnen rustige recreanten die voor de natuur, rust en ruimte komen relatief veel effect hebben. Eén recreant die een hoogwatervluchtplaats betreedt kan tienduizenden vogels opjagen zonder te beseffen wat dit voor die beesten betekent. Dat biedt overigens goede kansen. Juist deze groep recreanten zal naar verwachting snel bereid zijn rekening te houden met de belangen van vogels. Ervaringen met deze benadering, zowel in binnen- als buitenland hebben dit al aangetoond. Een mooi voorbeeld komt uit de het Verenigd Koninkrijk waar in een getijdengebied ten noorden van Wales (het Dee-estuarium) in de periode 1986/87 – 1990/91 drie tot vijf vrijwillige vogelwachten mensen aanspraken om de verstoring te verminderen. Het resultaat was een toename van de meeste soorten steltlopers, terwijl het potentieel voor verstoring juist groeide (Kirby et al, 1993). Op Guernsey bleek een (vrijwillig) verzoek aan mensen om hun hond op stranden met steltlopers niet los te laten een groot

succes[1]. Ook in Devon zijn goede ervaringen, onder andere met vrijwillige gedragscodes. Zeker watersporters bleken goed aanspreekbaar en verminderden vrijwillig hun negatieve effect op steltlopers met als gevolg dat verboden niet nodig bleken[2]. Deze ervaringen sluiten nauw aan bij de positieve ervaringen in Nederland (zoals geleiding op de Razende Bol en Erecode voor wadvaren en droogvallen). De aanpak per doelgroep komt in elk van de deelprojecten terug.

“Wadvogels bestaan pas in de hoofden van mensen — krijgen pas waarde — als over hen gepraat wordt. Ik vraag me soms af of de belangrijkste bijdrage van het diepgravend wetenschappelijk onderzoek aan wadvogels zoals wij dat aan het NIOZ doen niet in de eerste plaats het ontwikkelen en vertellen van nieuwe wadvogelverhalen is. Toch moeten het ontdekken van de wadvogels, en het ontwikkelen van die verhalen, natuurlijk niet alleen van de schaarse wetenschappers komen. Iedereen moet de kans krijgen, en juist dan helpt het om voorzieningen — voor vogels en voor mensen — te treffen zodat het ene doel het andere niet bijt. ‘Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen’ is een project dat hierin grote stappen probeert te zetten. Gek eigenlijk, dat er nu pas aandacht voor wordt gevraagd bij het Waddenfonds!”

Theunis Piersma

Hoogleraar Trekvoegecologie Koninklijk NIOZ, Texel/Rijksuniversiteit Groningen

Aansluiting bij Waddenfonds

Het Waddenfonds heeft 4 thema's:

1. Natuur en Water.
2. Werelderfgoed, toerisme, recreatie en cultuurhistorie (Waddenlandschap)
3. Duurzame ontwikkeling havens en energietransitie.
4. Landbouw en visserij.

'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' sluit aan bij de 1e twee thema's.

1. *Natuur en water*

'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' sluit nauw aan bij dit thema, zowel bij programmalijn 1 (Geleidelijke overgangszones tussen land en water), 2 (Zoet-zoutovergangen) als 3 (Vogelbescherming in de oeverzones). Er worden nieuwe oeverzones, zoet-zoutovergangen en hoogwatervluchtplaatsen en broedplaatsen aangelegd of verbeterd. De overlap tussen actielijnen 3.1 en 3.2 en 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' is uiteraard groot, want de doelstellingen zijn gelijk. Het gaat om het verbeteren van de broed-, rust- en foerageeromstandigheden voor vogels in het waddengebied. 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' voldoet dan ook aan alle toetsingscriteria van programmalijn 3 door zowel nieuwe locaties aan te leggen, als verstoring en verruiging tegen te gaan.

Programmalijn	Actielijn	Bijdrage 'RvV, RvM'
1: geleidelijke overgangszones land - water	1.1 - verbetering bestaande zones	Waterhuishouding aanpassen. Herstel pionierzone door beweiding. .
	1.2 - aanleg nieuwe zones	Zowel binnen- als buitendijks.
2. Zoet-zoutovergangen	2.1 – verbeteren zoet-zoutovergangen / brakwaterzones	Herstel of behoud brak karakter binnendijks.
3: vogelbescherming in oeverzones	3.1 - hoogwatervluchtplaatsen	Alle genoemde projecten , waaronder een groot aantal in de westelijke Waddenzee. Zowel verbetering als aanleg nieuwe.
	3.2 - broedplaatsen	Alle genoemde projecten. , waaronder in de oostelijke Waddenzee projecten tegen verruiging en/of predatie door vossen. In de westelijke Waddenzee ook aanleg van nieuwe.

2. *Werelderfgoed, toerisme, recreatie en cultuurhistorie (Waddenlandschap)*

'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' (RvV, RvM) sluit nauw aan bij dit thema, bij programmalijnen 1-3. Door de beoogde samenwerking met een groot aantal partners wordt niet alleen gewerkt aan het herstel van landschappelijke waarden en het verbeteren van de toeristische infrastructuur, maar eveneens aan het benutten van het toeristisch-recreatief potentieel en de bestedingen. Verder wordt 1-op-1 aangesloten bij de doelstelling 'verhoging bewustwording'.

Programmalijn	Bijdrage 'RvV, RvM'
1: Waddenpoorten	Betere benutting recreatief potentieel. Introductie van infrastructuur gericht op vogelrecreatie. Bijdrage aan ontlasting kwetsbare gebieden.
2: Waddenparels	Herstel landschappelijke waarden. Realisatie behoud door ontwikkeling. Toename recreatieve aantrekkelijkheid. Verhogen recreatieve bestedingen.
3: Promotie, Positionering, Persoonlijke benadering	Verhogen recreatieve bestedingen. Verhoging bewustwording kwetsbaarheid.

Aansluiting andere programma's en projecten

Binnen 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' wordt regelmatig afgestemd met andere initiatieven, waaronder *Binnendijkse Parels*, UNESCO Werelderfgoed en het uitvoeringsprogramma van het cluster *Randen van het Wad* van het *Programma Naar een Rijke Waddenzee* (PRW). Deze afstemming vindt plaats binnen de Coalitie Wadden Natuurlijk en het programmateam van PRW. Inzet is om van elkaar te leren. Daarnaast wordt bekeken of er onder de genoemde programma's locaties zijn die zich lenen voor een 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen'-aanpak.

Ook is het belangrijk om de kennis opgedaan in 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' in te zetten binnen het *Pact van Rede*. Hier wordt vanaf eind 2012 gesproken over een meer logische zonerings tussen natuur en recreanten op het natte wad. De gesprekken moeten leiden tot een advies dat aan overheden wordt aangeboden als bouwsteen voor het nieuwe recreatiebeleid Waddenzee. De resultaten zijn uiteraard van groot belang voor 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen'.

Over de invulling van 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' is binnen de Coalitie Wadden Natuurlijk goed nagedacht. Veel zorg is besteed aan het vinden en formuleren van de projecten. Het doel is bereikt: een goede geografische spreiding met voldoende projecten op het vasteland, die zo obstakelvrij mogelijk zijn, een enorme waarde hebben voor vogels en waar voor recreanten veel valt te beleven.

3. ORGANISATIE EN FINANCIERING

In dit hoofdstuk worden verantwoordelijkheden, organisatie, visie op financiering en cofinanciering en op fasering belicht.

Programmamanagement

‘Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen’ bestaat uit een programma opgebouwd uit pijlers, sporen, projecten en activiteiten, partners en fasen. Dit vergt een adequaat management waardoor een goede afstemming met de partners en het Waddenfonds kan worden gewaarborgd.

Het programmamanagement heeft de volgende doelen:

- Bewaken van de samenhang en voortgang van projecten en activiteiten.
- Aanjagen van nieuwe projecten, activiteiten en partnerschappen.
- Uitdragen van het programma intern en bij overheden, belangenorganisaties en gebruikers van het wad.

Het programma wordt gecoördineerd door Vogelbescherming, die tevens penvoerder en eindverantwoordelijke is en alle rapportages verzamelt en bundelt. Er bestaat een nauwe samenwerking met Het Groninger Landschap, It Fryske Gea, Landschap Noord-Holland, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. Deze terreinbeherende organisaties verzorgen de basis van het programma. Dit gebeurt middels projecten waarin de filosofie van ‘Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen’ wordt gevolgd en in dit programma ontwikkelde middelen worden ingezet. Het betreft met name projecten onder spoor 1 (aanleg nieuwe en verbetering bestaande locaties) aangevuld met projecten uit spoor 2 (geleiding). De verantwoordelijkheid voor de goede uitvoering van deze deelprojecten ligt bij de betrokken terreinbeheerder en wordt middels contracten ingebed in het gehele programma.

Vogelbescherming trekt spoor 3 (algemene bewustwording) en een deel van de projecten onder spoor 1 en 2. Dit gebeurt uiteraard in nauwe samenwerking met de verschillende partners.

Er wordt een monitoringprogramma opgezet op een aantal plekken waar ‘Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen’-projecten lopen.

Organisatie

De organisatiestructuur is eenvoudig gehouden.

Stuurgroep: deze is opdrachtgever en bestaat uit de directeurs van de partners. Vogelbescherming is voorzitter. De stuurgroep streeft naar consensus. Bij onenigheid heeft Vogelbescherming speciale verantwoordelijkheid voor het programma als geheel.

Programmamanagement & penvoering: Vogelbescherming is eindverantwoordelijke en penvoerder en bewaakt de goede uitvoering. Ook wordt zorg gedragen voor de risicobeheersing van het programma. Vogelbescherming is contactpunt voor en rapporteur aan het Waddenfonds.

Projectmanagement & penvoering: partnerorganisaties zijn verantwoordelijk voor de goede uitvoering en risicobeheersing van de eigen projecten. Dit is vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst.

Adviesgroep: deze bestaat uit externe partijen met een duidelijke relatie met ‘Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen’ (maatschappelijke organisaties, overheden, wetenschap) en levert advies voor verbetering en leren.

Financiering en begroting

Het Waddenfonds kent onderscheid tussen projecten waardoor 10% cofinanciering vereist is, en projecten waarvoor 60% cofinanciering wordt vereist. De sporen onder het programma *Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen* vallen niet allemaal onder één spoor.

De projecten en activiteiten onder sporen 1 en 2 vallen onder de 10% cofinanciering. Projecten onder spoor 1 zijn schop-in-de-grond projecten met als resultaat meer en/of waardevollere natuur. Spoor 2 is gericht op die plekken waar verstoring van vogels (en zeehonden) door menselijke activiteit het belangrijkste knelpunt is. Het geleiden van recreanten heeft als doel het direct ter plekke verminderen van de negatieve effecten van aanwezigheid van mensen op de aanwezige natuurwaarden. Daarmee verbeteren de natuurlijke omstandigheden op deze broedplekken en hoogwatervluchtplaatsen.

Projecten die worden opgestart om mensen beter te kunnen informeren over de schoonheid van wadvogels en de beste manier om rust te garanderen dragen niet direct bij aan meer rust op een aan te wijzen locatie. Ze dragen wel bij aan algemene bewustwording en vallen daarom onder spoor 3 en 60% cofinanciering. Dat geldt eveneens voor alle andere activiteiten en middelen vallend onder spoor 3. Het doel is weliswaar primair de bescherming van vogels, maar deze activiteiten en middelen voldoen niet aan de vigerende criteria van het Waddenfonds voor 10% cofinanciering.

De ingezette eigen uren worden gekoppeld aan de projecten en activiteiten.

Naast de directe kosten voor de verschillende deelprojecten, zijn er kosten voor het algemene management van het programma en voor de ontwikkeling van het programma naar de toekomst. De werkzaamheden hiervoor worden verricht door Vogelbescherming. Er is binnen het Waddenfonds geen duidelijke financieringsregeling voor algemene coördinatie van projecten of programma's die deels onder de 10% en deels onder de 60% cofinanciering vallen. Daarom hebben we deze managementkosten naar rato verdeeld over de deelprojecten, wat resulteert in een gewogen cofinancieringspercentage van 72%.

De totale kosten van het programma bedragen ca € 4.8 mln. voor de eerste fase (2013 t/m 2015) waar deze aanvraag zich op richt. Daarvan komt ca. € 3.6 mln. in aanmerking voor financiering uit het Waddenfonds en ca. € 1.5 mln. komt uit cofinanciering. Voor alle projecten die in het eerste jaar van start gaan is de cofinanciering geregeld. Voor enkele projecten die later starten wordt door de betrokken organisatie de cofinanciering geregeld, na toewijzing van het project door het Waddenfonds.

Fasering

Er is sprake van een breed en langjarig programma. Dit moet worden uitgedacht, opgezet, uitgevoerd en uitvergroet. Het vinden van een balans tussen snelle resultaten en een goed uitgedacht programma is een cruciale succesfactor. De basis daarvoor is een heldere fasering, met voor iedere fase te bereiken interne en/of externe doelen.

Fase 0 – Voorbereiding (2012)

Voorafgaand aan indiening van het programma bij het Waddenfonds is er intensief contact geweest met Het Groninger Landschap, It Fryske Gea, Landschap Noord-Holland, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en de Coalitie Wadden Natuurlijk. De Waddenvereniging heeft de ontwikkeling van het voorstel binnen de Coalitie Wadden Natuurlijk gevolgd en gesteund, maar niet in detail aan het voorstel meegewerkt. Resultaat is een breed gedragen visie over inhoud en uitvoering van 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen'.

Verder starten er samenwerkingen met de ANWB, ondernemers als Stayokay, SNP en Rederij Doeksen en enkele lokale verenigingen. Er is breed interesse in deelname dan wel samenwerking. Een aantal maatschappelijke organisaties en bedrijven heeft de bereidheid uitgesproken bij te dragen aan spoor 3 (algemene bewustwording) d.m.v. de inzet van eigen communicatiemiddelen. Dit geeft een brede basis; een absolute voorwaarde voor een succesvolle grootschalige bewustwordingscampagne.

ANWB:

"De ANWB ziet mogelijkheden om aan te sluiten bij dit project. Tijdens de verkennende gesprekken tussen Vogelbescherming en ANWB is door beide partijen aangegeven dat er kansen voor samenwerking liggen. Genoemd zijn o.a. het opnemen van waddenactiviteiten op www.landvananwb.nl en het opnemen van de Wadden op een ANWB-lijst van Nederlandse must-sees. De ANWB verkent momenteel de verdere mogelijkheden en kansen intern."

Stayokay:

"Met hostels op Texel, Terschelling en Ameland en de mogelijkheid om via onze website belevenissen te boeken is Stayokay bij uitstek geschikt om een bijdrage te leveren aan het project 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen'. De middelen die Vogelbescherming wil ontwikkelen en het netwerk dat wordt opgezet bieden Stayokay de mogelijkheid om haar gasten meer te kunnen bieden. Stayokay staat daarom volledig achter dit initiatief."

Rederij Doeksen:

"Rederij Doeksen werkt graag samen met Vogelbescherming en andere partners aan het behoud van rust en ruimte. Vogels zijn erg belangrijk, dat zien wij op onze boten waar mensen genieten van meevarende meeuwen. Wij hebben een prima mogelijkheid om reizigers van en naar Vlieland en Terschelling te bereiken en daarmee bij te dragen aan natuurbeleving en bewustwording."

SNP Natuurreizen:

"SNP Natuurreizen is Nederlands grootste specialist op het gebied van actieve en avontuurlijke reizen. We gaan naar 's werelds mooiste locaties en bieden natuur, rust, deskundigheid, authenticiteit en kleinschaligheid. De Wadden passen hier naadloos in. SNP zal binnen 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' onderzoeken hoe wij bijzondere natuurreizen in het waddegebied kunnen samenstellen en in de markt kunnen zetten. Daarvoor hebben we al een aantal ideeën die we graag samen met Vogelbescherming en andere partners in dit project uitwerken."

Fase 1 (2013-2015) - Opzet organisatie en Quick Wins

Na goedkeuring van 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' worden conform de planning van 2013, 2014 en 2015, parallel meerdere zaken uitgevoerd. Allereerst voert elke deelnemende organisatie een 'quick win'-project binnen spoor 1 of spoor 2 uit, zodat het programma via voorbeeldprojecten in het veld zichtbaar is. De projecten die onder spoor 1 en 2 zijn opgenomen in deze fase zijn die die op korte termijn kansrijk voor vogels en de waddennatuur zijn én obstakelvrij.

Verder overleggen we met maatschappelijke organisaties, ondernemers, lokale verenigingen en andere belanghebbenden over inzet van hun communicatiekanalen en middelen. Tegelijkertijd werken we aan de ontwikkeling van middelen voor algemene bewustwording. Ook de training van vrijwilligers wordt uitgevoerd. Aan het eind van fase 1 draait de organisatie, voelen zowel de terreinbeherende organisaties als de andere partners zich betrokken en zijn de eerste resultaten van projecten en activiteiten onder alle drie sporen in het veld zichtbaar. Concreet: er zijn nieuwe hoogwatervluchtplaatsen en broedplekken aangelegd en beleefbaar gemaakt, vrijwilligers zijn getraind, excursies gehouden en communicatiemiddelen breed ingezet (brochures, websites, apps, informatiepanelen, etc.).

Fase 1 wordt in overgangsjaar 2015 afgesloten met een evaluatie. Belangrijkste elementen zijn een inventarisatie

van de beste plekken voor nieuwe rust- en broedlocaties, een check op de continuïteit van het project en een analyse hoe effectief de verschillende middelen zijn. Ook wordt er een analyse opgeleverd van de impact van verstoring en de mogelijkheden voor gewinning door vogels.

Fase 2 (2015-2017) – Uitvergroten en leren

Bij een positieve evaluatie en voldoende middelen wordt 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' vanaf overgangsjaar 2015 verder uitgerold. De evaluatie waarmee fase 1 is afgesloten heeft inzicht opgeleverd in de meest kansrijke nieuwe locaties en de meest effectieve middelen. Naar verwachting is 'onderhoud' van het bewustwordingsproces (zoals doorgaan met excursies) nodig op de plekken waar in fase 1 is gewerkt en zullen daarnaast activiteiten worden opgestart op andere locaties.

In deze 2e fase zal ook worden geleerd van ervaringen elders. Binnen het BirdLife-netwerk bestaat een grote ervaring met vogeltoerisme. Sommige landenorganisaties hebben zich sterk bekwaamd in het geleiden van recreanten op gevoelige plekken, andere beschikken over bijzondere kennis uit langjarig onderzoek naar verstoring. Al deze ervaring wordt in fase 2 beter ontsloten, met een focus op de kennis waar behoefte aan is binnen 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen'.

In fase 1 zijn gesprekken gevoerd met de Deense en Duitse partners van Vogelbescherming. Mocht er vanuit deze landen interesse zijn in een 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen'-aanpak dan zal in deze fase ook worden ingezet op het delen van ervaringen en middelen. Ook vanuit Nederlands oogpunt is dat belangrijk, omdat vogelpopulaties zich niet storen aan nationale grenzen. Het uitrollen van het beschermingsprogramma 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' over de landsgrenzen van de Waddenzee heen zorgt ervoor dat wadvogelpopulaties beter tegen een stootje kunnen.

Ook fase 2 wordt afgesloten met een evaluatie, met daarin in ieder geval dezelfde elementen die in de evaluatie na fase 1 zijn meegenomen.

Fase 3 (2018 en verder) – Van programma tot visie

Het ambitieuze uiteindelijke doel is om met 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' een aanpak voor vogelbescherming en -vogeltoerisme neer te zetten die mondiaal een voorbeeldfunctie heeft. Door in fase 2 te hebben geleerd van de ervaringen van het hele BirdLife-netwerk en andere relevante ervaringen (denk aan de Nationale Parken in de VS) zijn goede ideeën van elders reeds geïncorporeerd in 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen'. Het programma is daarmee uitgegroeid tot een afgewogen aanpak, gericht op rust en recreatie voor het hele waddengebied. De voorbeeldwerking die hier van uitgaat kan in deze fase worden benut om ook elders op de wereld de bescherming van vogels effectiever te combineren met het uitvergroten van hun populariteit en met passende economische activiteiten. Immers, voor een effectieve bescherming van vogels en hun leefgebied is op veel plekken cruciaal dat ze ook een economische betekenis hebben.

Monitoring & evaluatie

In 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' is verbeteren ingebouwd. Het gaat immers om een langjarig programma waarbinnen geleerd moet worden van de ervaringen. Maar er wordt breder gekeken; ook andere projecten in het waddengebied en de state of the art van wetenschappelijke kennis worden meegenomen.

Doel van de monitoring & evaluatie is het verkrijgen van inzicht in vier aspecten.

1. het effect van de aanleg van nieuwe locaties en het geleiden van mensen op wadvogels.
 - Wat is de stand van broed- en overwinterende wadvogels op de nieuwe locaties en het aandeel in het waddengebied als geheel?
 - Lukt het om mensen te bereiken op hoogwatervluchtplaatsen en broedplekken?
 - Vermindert de verstoring op die plekken?
2. Het effect van de activiteiten en middelen ten behoeve van algemene bewustwording
 - Lukt het om meer mensen te laten genieten van vogels?
 - Zijn mensen zich meer bewust van het effect van hun gedrag op vogels?
3. Welke lessen zijn er te leren van andere projecten en onderzoek?
4. Geleerde lessen 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen', andere projecten en wetenschappelijk onderzoek, en verbeterpunten voor de vervolgfases van het programma.

Waar mogelijk wordt aangesloten bij bestaande monitoringprogramma's, zoals de Sovon meetnetten in het waddengebied.

In 2015 wordt het eerste monitoring & evaluatie rapport opgeleverd. Evidence-based conclusies zullen deels nog niet mogelijk zijn, omdat een deel van de projecten net is opgeleverd. Wel is de verwachting dat er al valt te leren van de ervaringen tot dan toe. Deze kennis is van groot belang in de volgende fasen.

4. KORTE BESCHRIJVING PROJECTEN

‘Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen’ is een breed programma dat zichtbaar wordt in het hele waddegebied. Veel mensen worden bereikt via de schermen van hun computers, tablets en smart phones. Maar echt in het hart worden bezoekers geraakt in het veld, bij de zogenaamde ‘honey pots’, zoals de Waddenpoorten, een aantal in het oog springende veldprojecten en spannende excursies. ‘Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen’ is een Waddenbreed programma, zowel door de inzet van een scala aan breed inzetbare middelen als door de geografische spreiding van de ‘honey pots’. Alle hier beschreven projecten zijn additioneel aan het reguliere werk van de betrokken organisaties.

De projecten

De ‘Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen’-projecten zijn onderverdeeld in drie sporen.

1. Aanleg nieuwe broed- en rustlocaties.
2. Geleiding op hoogwatervluchtplaatsen en broedplekken.
3. Algemene bewustwording.

In deze paragraaf worden de projecten per spoor beschreven. Daarnaast beschrijven we hoe de drie sporen aansluiten bij de doelen van het Waddenfonds. Uitgebreidere beschrijvingen en de aansluiting op de doelen van het Waddenfonds per project, zijn te vinden in de bijlagen.

In vrijwel ieder project wordt breed samengewerkt met overheden (provincies, gemeentes, waterschappen, RWS, DLG), omwonenden, vrijwilligers, ondernemers en/of maatschappelijke organisaties. In de korte beschrijvingen in deze paragraaf wordt alleen de trekker van ieder project genoemd. De partners zijn te vinden in de uitgebreide beschrijvingen in de bijlagen.

De projecten zijn geselecteerd op snelle uitvoerbaarheid, continuïteit na afloop en weinig risico's. M.b.t. continuïteit is gekeken of de beheerder de door het project gerealiseerde winst kan vasthouden. In de meeste gevallen spreekt dit voor zich; de beheerder beheert het terrein al en zal door genomen inrichtingsmaatregelen effectiever haar natuur- en andere doelen kunnen bereiken. Verder wordt in veel projecten samengewerkt met

ondernemers, waarbij het doel is om de bereikte winst op het gebied van voorlichting structureel te waarborgen (zoals door opname in excursieprogramma's). Continuïteit is iets dat tijdens de monitoring specifiek wordt meegenomen, zodat onderweg waar nodig kan worden bijgestuurd.

Ook naar de risico's is goed gekeken. Het is onmogelijk om alle risico's vooraf met 100% zekerheid uit te sluiten. Niet altijd is te voorspellen of een idee goed valt bij omwonenden. Een benodigde vergunning, die normaliter snel wordt afgegeven, kan opeens ongelooflijk ingewikkeld blijken, bijvoorbeeld doordat er onvoorziene parallelle ontwikkelingen zijn in een gebied. En ook het verkrijgen van cofinanciering kan onverwacht problematisch zijn. De risico's zijn per project zo goed mogelijk in kaart gebracht (zie de bijlagen). In het algemeen geldt dat gelden pas worden uitgegeven nadat een project – voor zover voorzien kan worden – echt obstakelvrij is.

Spoor 1 – Aanleg nieuwe locaties

De aanleg van nieuwe, verstoringvrije broedplekken en hoogwatervluchtplaatsen gebeurt zoveel mogelijk nabij goede voedselgebieden. Bij sommige van deze schop-in-de-grondprojecten is een combinatie met extra veiligheid mogelijk of kan werk met werk worden gemaakt. Geschikte nieuwe locaties worden overigens altijd onmiddellijk door grote aantallen vogels benut. Projecten die onder spoor 1 vallen sluiten nauw aan de op de doelen onder programmalijnen 1,2 en 3 van het thema 'Natuur en Water' en dragen bij aan programmalijn 2 (Waddenparels) van het thema Werelderfgoed, toerisme en recreatie, landschap en cultuurhistorie.

Programmalijn	Actielijn	Bijdrage 'RvV, RvM'
1: geleidelijke overgangszones land-water	1.1 - verbetering bestaande zones	Waterhuishouding aanpassen. Herstel pionierzone door beweiding.
	1.2 - aanleg nieuwe zones	Zowel binnen- als buitendijks.
2. Zoet-zoutovergangen	2.1 – verbeteren zoet-zoutovergangen / brakwaterzones	Herstel of behoud brak karakter binnendijks.
	3: vogelbescherming in oeverzones	3.1 - hoogwatervluchtplaatsen
3.2 - broedplaatsen		Zowel verbetering en aanleg broedlocaties en -omstandigheden van beschermde en bedreigde vogelsoorten.
2: Waddenparels		Herstel landschappelijke waarden. Realisatie behoud door ontwikkeling. Toename recreatieve aantrekkelijkheid.

Projecttitel en trekker: Grebbe en Breehorn (Staatsbosbeheer i.s.m. Vogelbescherming).

Doel: het realiseren van een veilige broedgelegenheid en het verbeteren van drie hoogwatervluchtplaatsen bij een rijk voedselgebied.

Korte omschrijving: in feite twee aan elkaar gelieerde deelprojecten. Deelproject 1: rond een bestaande leidam bij Den Oever kan via natuurlijke aanslibbing en mogelijk morfologisch baggeren een nieuw broedeiland ontstaan. Deze locatie ligt in een bijzonder voedselrijk gebied dankzij de nabijheid van zoet en zout en de overgang daartussen. De potentie blijkt al uit de vele aanwezige vissende sterns en de recente kolonisatie van de leidam door honderd paar lepelaars. Deelproject 2: In de directe omgeving van de leidam liggen drie waardevolle buitendijkse hoogwatervluchtplaatsen: het Oeverse Schor, de Oude Haven en het Normerven. In samenwerking met bewoners en ondernemers wordt de beleefbaarheid verbeterd en de rust beter gewaarborgd.

Planning: start direct na toekenning door het Waddenfonds in 2013 (start overleg, onderzoek gewenning), afronding in 2014 (vrijwilligersnetwerk draait, kijkpunten en broedeiland zijn aangelegd).

Projecttitel en trekker: Bantpolder (Natuurmonumenten).

Doel: het realiseren van een veilige broedgelegenheid en hoogwatervluchtplaats door vernatting en het beheersen van het waterpeil.

Korte omschrijving: scholekster, grutto en tureluur broeden in hoge dichtheden in de Bantpolder. Jaarlijks is er een kolonie kluten aanwezig en regelmatig broeden er pioniersoorten zoals visdief. De polder wordt jaarrond gebruikt als hoogwatervluchtplaats door groepen wadvogels. Natuurmonumenten wil het gebied duurzaam behouden en de Natura 2000-doelstelling versterken. Daartoe is een natuurlijker peilbeheer gewenst, met relatief hoge waterpeilen in de winter en geleidelijk uitzakkende waterpeilen in de zomerperiode. Om deze peilen te verkrijgen is een aantal eenmalige inrichtingswerken nodig.

Planning: de uitvoering kost 9-12 maanden en kan beginnen na het verkrijgen van de benodigde vergunningen (vermoedelijk najaar 2013, anders najaar 2014).

Projecttitel en trekker: Balgzandpolder (Landschap Noord-Holland).

Doel: het vergroten van de huidige natuurzone met de aanleg van een waterpartij en een natuurvriendelijke oever langs het Balgzandkanaal en de aanleg van voorzieningen om de natuur beter te kunnen beleven.

Korte omschrijving: veel binnendijkse hoogwatervluchtplaatsen zijn in de loop der jaren verloren gegaan door de aanleg van bedrijventerreinen, door ontwatering en herinrichting voor de landbouw. Iedere mogelijke nieuwe hoogwatervluchtplaats is een welkome aanvulling op het sterk uitgedunde areaal in Noord-Holland. Grenzend aan een nieuwe hoogwatervluchtplaats, en in de buurt van Informatiecentrum 't Kuitje, wordt gestart met de aanleg van een nieuw broedvoegeiland voor sterns, kluten en scholeksters. Er is een wens vanuit de samenleving tot meer recreatief medegebruik van de Balgzandpolder. Vanuit het centrum wordt daarom een groot aantal educatieve programma's voor schoolgroepen en excursies georganiseerd en komen er publieksvoorzieningen met extra aandacht voor bewustwording.

Planning: het project loopt in 2013 en wordt afgerond in 2014.

Projecttitel en trekker: Holwerterwestpolder (It Fryske Gea i.s.m. Vogelbescherming).

Doel: door eenmalige inrichtingsmaatregelen verbeteren van het gebied als broedplek voor scholekster en als hoogwatervluchtplaats voor steltlopers, gecombineerd met meer observatiemogelijkheden.

Korte omschrijving: verruiging kan worden teruggedrongen door het gebied weer geschikt te maken voor extensieve begrazing. Daartoe dient onder meer een veekerende slenk langs de veerdam te worden gegraven en moeten vluchtroutes voor vee worden gerealiseerd. Langs de pier kan een ondiepe waterplas worden gerealiseerd als hoogwatervluchtplaats voor steltlopers. Deze wordt goed zichtbaar voor natuurliefhebbers (nu al is het gebied zeer geliefd bij natuurfotografen). Op een goede zichtlocatie wordt een parkeervoorziening aangelegd, voorzien van een infopaneel met informatie over 'Rust voor vogels, Ruimte voor Mensen'.

Planning: het vergunningentraject wordt opgestart in 2013, de werkzaamheden kunnen naar verwachting plaatsvinden in juli-augustus 2013.

Projecttitel en trekker: Klutenplas (het Groninger Landschap).

Doel: herinrichting en uitbreiding van de Klutenplas met verbetering van de brakwatervegetatie en daarmee het broed-, rust- en foerageergebied voor met name steltlopers, plevieren en sterns.

Korte omschrijving: binnendijkse brakwatergebieden hebben het voordeel dat de broedvogels niet het risico lopen dat hun nest wordt weggespoeld tijdens hoogwater. Wanneer de buitendijkse kwelders onder water staan, strijken in het gebied allerlei steltlopers, eenden en ganzen neer voor voedsel en rust. Daaronder grote aantallen kluten die er broeden en foerageren op de slijkige oevers. Om het gebied blijvend geschikt te maken, moet tijdens het groeiseizoen het waterpeil in het gebied worden verhoogd. Hiermee wordt de ontwikkeling van brakke vegetaties ook op de hogere delen gestimuleerd en ongewenste ruigteontwikkeling bestreden.

Planning: de werkzaamheden vinden plaats buiten het broedseizoen, naar verwachting najaar 2013 tot voorjaar 2014. Mogelijk nog najaar 2014.

Projecttitel en trekker: Punt van Reide (Het Groninger Landschap).

Doel: het gebied is het gehele jaar van belang als hoogwatervluchtplaats voor wulpen, rosse grutto's, kluten, goudplevieren, scholeksters en 's zomers als broedgebied voor Rode Lijstsoorten kluut, tureluur, bontbekplevier, noordse stern en visdief. De aanleg van een eilandje, vrij van predatie door vossen, zal de omstandigheden voor broedvogels aanzienlijk verbeteren. Op de waddendijk met zicht op de monding van de Eems, de Dollard en de Punt van Reide bevindt zich een tijdelijk observatiepunt voor het beleven van zeehonden en vogels. Dit observatiepunt is succesvol; bezoekers kunnen hier van dichtbij zeehonden en vogels bekijken, zonder dat dit verstoring geeft. Daarom krijgt het observatiepunt binnen dit project een permanent karakter.

Korte omschrijving: deelproject 1 is de aanleg van een eilandje ten behoeve van sterns, steltlopers en meeuwen, en deelproject 2 het permanent maken van een observatiepunt.

Planning: alle werkzaamheden kunnen naar verwachting worden uitgevoerd in 2013.

Spoor 2 - Geleiding op hoogwatervluchtplaatsen en broedplekken

Op een aantal belangrijke vogellocaties kan meer rust worden gewaarborgd door bezoekers te geleiden en bewust te maken. Met relatief eenvoudige middelen is hier flinke winst te behalen. De inzet van vrijwilligers en overleg met betrokken partijen staan centraal in deze projecten. In tegenstelling tot de projecten in spoor 1 is hier immers al sprake van gevestigde belangen. Projecten in spoor 2 sluiten alle nauw aan op programmalijn 3 van het thema Natuur en Water.

Programmalijn	Actielijn	Bijdrage 'RvV, RvM'
3: vogelbescherming in oeverzones	3.1 – hoogwater-vlucht plaatsen	Het verbeteren van natuurlijke omstandigheden op bestaande rust- en foerageerlocaties, gericht op het versterken van onder Natura 2000 beschermde en bedreigde vogelpopulaties (vermindering verstoring).
	3.2 - broedplaatsen	Verbetering van natuurlijke omstandigheden op bestaande broedlocaties van beschermde vogelsoorten (vermindering verstoring).

Projecttitel en trekker: Boschplaat (Staatsbosbeheer).

Doel: het creëren van rust voor vogels door geleide natuurbeleving voor bewoners en natuurminnende recreanten.

Korte omschrijving: De Raad van Europa heeft in haar toekenning van het predicaat 'Europees natuurreserveaat' voor dit unieke gebied aanbevolen om de rust in het gebied te waarborgen. Tegelijkertijd is de Boschplaat een trekpleister voor bewoners van Terschelling en voor natuurminnende recreanten. Overleg (zoals over gezamenlijk vormgeven van het excursieprogramma en een infostand Eilandvijfdaagse), een goede zonering, bewustwording en geleiding (m.b.v. vrijwilligers) kunnen beide belangen versterken.

Planning: start in eerste kwartaal 2013 (werven en trainen vrijwilligers, start overleg), afronding in 2014.

Projecttitel en trekker: Engelsmanplaat (Staatsbosbeheer).

Doel: gewaarborgde rust voor overtuigende en broedende vogels en rapportage in kader van Convenant Vaarrecreatie Waddenzee.

Korte omschrijving: Engelsmanplaat is in feite een 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen'-project avant la lettre. Een groot aantal vogels gebruikt dit complex van zandplaten tussen Ameland en Schiermonnikoog om tijdens hoogwater te overtuigen. Na enkele jaren van daling vindt er nu weer aanwas plaats op Engelsmanplaat en is er duinvorming waardoor vogels proberen te broeden. Er is een hut, maar deze is niet langer geschikt voor geleiding, informatievoorziening, garanderen rust voor broedkolonies en zeehonden en continuering van telgegevens (sinds begin jaren zeventig). Om een bijdrage te kunnen leveren aan de doelen van 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' zal deze voorziening moeten worden aangepast.

Planning: start in eerste kwartaal 2013 (werven en trainen vrijwilligers, start overleg), afronding in 2014.

Projecttitel en trekker: de Richel (Natuurmonumenten).

Doel: waarborgen van rust voor vogels en zeehonden d.m.v. overleg en informatievoorziening via bezoekerscentra elders, en in het seizoen door continue aanwezigheid ter plekke.

Korte omschrijving: sinds 2010 wordt het gebied in de zomer bemenst. Vrijwilligers overleggen met ondernemers, tellen vogels en informeren bezoekers. Door recreanten wordt dit gewaardeerd. Er wordt tot nu toe gebruik gemaakt van een onderzoekseenheid van het NIOZ. Dat kan voor het tellen, maar niet voor het goed invullen van de doelen van 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen'. Zo kunnen er geen mensen worden ontvangen (belangrijk voor overleg en informatievoorziening); bovendien is de unit niet bruikbaar in een deel van het seizoen. Daarom wil Natuurmonumenten een nieuwe verplaatsbare voorziening realiseren.

Planning: start in eerste kwartaal 2013, afronding in 2014.

Projecttitel en trekker: de Razende Bol (Landschap Noord-Holland).

Doel: uitbouwen van de informatievoorziening op de Razende Bol en met aanwezigheid van vrijwilligers die bezoekers informeren, om de rust voor vogels en zeehonden te waarborgen.

Korte omschrijving: deze grote zandplaat in de Noordzee ten westen van het Marsdiep tussen Texel en Den Helder is een belangrijk broedgebied en een hoogwatervluchtplaats voor vogels, tevens rust- en broedgebied voor zeehonden. Als vogelbroedgebied is het vooral van betekenis voor grote stern, dwergstern en plevieren. Het noordelijke gedeelte van de Razende Bol is afgesloten voor publiek, maar dit is niet bij iedereen bekend. Daarom is er een pilot gestart met als doel via voorlichting de rust te verbeteren. De resultaten zijn positief; mensen worden zich bewust van de waarden van de plaat en hoe zij kunnen bijdragen aan het handhaven van de rust. Erg goed nieuws is bovendien dat ook de Nederlandse Kitesurfers Vereniging zich het lot van de natuur op de Razende Bol nu heeft aangetrokken; een sterke aanwijzing dat de aanpak die nu is gekozen in 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' (met een dubbeldoelstelling: rust en recreatie te bereiken via overleg) de juiste is.

Planning: het project loopt in de seizoenen in 2013 en 2014.

Spoor 3 - Algemene bewustwording.

Om te zorgen voor een optimale beleving, met voldoende rust voor vogels, wordt een scala aan informatieproducten ontwikkeld die in elkaar grijpen en elkaar versterken. Deze zijn zowel in de veldprojecten als elders in de Wadden toepasbaar. Het concept richt zich nadrukkelijk op het gehele waddengebied en is dus niet gebonden aan de veldprojecten. Immers, hoe meer bewuste recreanten, hoe beter rust wordt gegarandeerd en hoe meer steun er zal zijn voor bestaande en nieuwe hoogwatervluchtplaatsen en broedplekken. De producten en projecten onder spoor 3 vallen alle onder de programmalijnen 1, 2 en 3 van het thema Werelderfgoed, toerisme en recreatie, landschap en cultuurhistorie.

1: Waddenpoorten	Betere benutting recreatief potentieel. Introductie van infrastructuur gericht op vogelrecreatie. Bijdrage aan ontlasting kwetsbare gebieden.
2: Waddenparels	Realisatie behoud door ontwikkeling. Toename recreatieve aantrekkelijkheid. Verhogen recreatieve bestedingen.
3: Promotie, Positionering, Persoonlijke benadering	Verhogen recreatieve bestedingen. Verhoging bewustwording kwetsbaarheid.

Toegankelijkheid zelfstandig

Hoewel via excursies veel mensen kunnen worden bereikt zullen de meeste mensen zelfstandig het Wad willen ontdekken. Ook deze groep moet worden bereikt om significant effect te hebben op de bewustwording en het gedrag. Daartoe wordt een uitgekende mix aan middelen ontwikkeld en ingezet. Met de volgende uitgangspunten:

- Aansluiting bij de Waddenpoorten.
- Sturing naar plekken waar de rust van vogels kan worden gecombineerd met beleving door recreanten.
- Bevorderen van beleving langs de kust van het vasteland.
- Een fasering waarbij wordt geëvalueerd en producten constant worden verbeterd.

De belangrijkste doelgroepen waar dit deel van het project zich op richt zijn: 1) mensen die naar de Wadden komen om van specifieke natuurwaarden te genieten, waaronder vogelaars en natuurfotografen, 2) wandelaars en fietsers die genieten van het natuurlijke landschap en de rust die dat biedt, en 3) gezinnen met jonge kinderen die willen genieten van buiten zijn en natuur.

De belangrijkste middelen zijn een gratis wadvogel-herkenningskaart en dito app, animatiefilms, informatiepanelen, QR codeplaatjes, Layars en een verbeterde vogelkijk-infrastructuur (met wandelingen, fietstochten, verrekijker-uitleenpunten en een projectwebsite). Mogelijk worden in een latere fase middelen zoals HVP-cams of verbeterde speciale vogelfotografiehutten (ingegraven en met ontspiegeld glas) ingezet.

Toegankelijkheid begeleid

Op een aantal kwetsbare plekken is er meer nodig dan een app en een informatiepaneel. Zoals pilots op de Razende Bol en de Engelsmanplaat laten zien bieden 'echte mensen' ter plekke een enorme meerwaarde. Zij kunnen uitleg geven over vogels, zeehonden en andere natuurwaarden. En vertellen over hoe hun rust te garanderen. Er zijn uitstekende ervaringen met vrijwilligers en deze zullen in 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' dan ook breed worden ingezet. Ze moeten nog worden geworven en getraind. Vogelbescherming levert daartoe expertise en middelen.

Eén plek waar binnen 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Vogels' een groot aantal middelen zal worden ingezet is het Posthuiswad en de Kroonpolder (Vlieland). Op deze prachtige locatie kan een groot aantal bezoekers van dichtbij genieten van grote aantallen vogels, zonder deze te verstoren. Sterker nog, door betere sturing kan de huidige verstoring verminderen. Staatsbosbeheer trekt dit initiatief in nauwe samenwerking met Vogelbescherming. Op het Posthuiswad kunnen zich tijdens hoogwater enorme aantallen vogels verzamelen. De om de Kroonpolders lopende stuifdijk geeft een spectaculair uitzicht over beide gebieden. Er worden al excursies met de boswachter gehouden, maar er is veel meer mogelijk. Het idee is om dit gebied om te bouwen tot een vogel-Waddenpoort. De plek is daarvoor bij uitstek geschikt vanwege de nabijheid van een bezoekerscentrum en horecavoorziening. Er zal een groot aantal traditionele en nieuwe middelen worden ingezet. Bijvoorbeeld begeleidde excursies, een nieuwe gemarkeerde wandeling, verdere samenwerking met ondernemers vanaf land en zee (bruine vloot, robbentochten) en inzet van meer vrijwilligers en nieuwe communicatiemiddelen (apps, animatiefilms en dergelijke). Jaarrond valt hier iets te beleven, met in zomer en voorjaar een op de grond broedende aalscholverkolonie en tijdens de winter en de trektijd tot wel 75.000 kanoeten en 125.000 bonte strandlopers.

Ideeënlab voor duurzaam Wadvogelgenieten

Op eigen initiatief start Vogelbescherming met een 'Ideeënlab voor duurzaam Wadvogelgenieten'. Hoewel in deze fase voor dit initiatief nog geen financiering bij het Waddenfonds wordt aangevraagd, sluit het nauw aan bij 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen'. Het 'Ideeënlab voor duurzaam Wadvogelgenieten' brengt betrokken partijen (waaronder groene, belangen- en maatschappelijke organisaties en ondernemers) fysiek en digitaal samen om aan de hand van specifieke locaties activiteiten en recreatieve producten te bedenken. Het Ideeënlab brengt 'best practices' op het gebied van natuur en vogelrecreatie uit binnen- en buitenland bij elkaar. Met de betrokken partijen wordt afgewogen hoe deze ideeën in eventueel aangepaste vorm gebruikt kunnen worden in het wadengebied. Daarnaast zal het Ideeënlab kwalitatief (focusgroepen) en kwantitatief (enquêtes) marktonderzoek doen onder relevante doelgroepen naar welke producten mogelijk aanslaan. Ook het testen onder groepen van op kleine schaal geproduceerde middelen wordt meegenomen. Denk bijvoorbeeld aan een 'Wadvogelarrangement' met informatiematerialen, excursies (gericht op genieten en bewustwording), een vogelfotografiecursus voor kinderen vanuit een nieuwe vogelhut, ontwikkelen van een kindervogeldiploma, overnachtingen en een 'Happy Meal'-concept met verantwoorde streekproducten en een leuke vogelgadget. Eén van de nieuwe elementen die, samen met Ecomare, ontwikkeld worden in het Ideeënlab is een installatie die op indringende wijze bezoekers de reis en avonturen van wadvogels laat beleven. Een installatie waarmee door 3D-beeld, geur en beweging een ervaring wordt gecreëerd die je niet snel vergeet.

BIJLAGE 1. OMSCHRIJVING DEELPROJECTEN

Inhoudsopgave

Spoor 1

1. Vasteland Noord-Holland – Grebbe en Breehorn – Staatsbosbeheer i.s.m. Vogelbescherming Nederland
2. Vasteland Friesland – Bantpolder - Natuurmonumenten
3. Vasteland Noord-Holland – Balgzandpolder – Landschap Noord-Holland
4. Vasteland Friesland – Holwerterwestpolder – It Fryske Gea i.s.m. Vogelbescherming Nederland
5. Vasteland Groningen – Klutenplas – Het Groninger Landschap
6. Vasteland Groningen – Punt van Reide – Het Groninger Landschap

Spoor 2

Toegankelijkheid geleid – Begeleiding door vrijwilligers

7. Terschelling – Boschplaat - Staatsbosbeheer
8. Engelsmanplaat - Staatsbosbeheer
9. De Richel - Staatsbosbeheer
10. Razende Bol - Landschap Noord-Holland

Spoor 3

11. Posthuiswad en Kroonpolders - Staatsbosbeheer
12. Toegankelijk Wad – Vogelbescherming Nederland

Spoor 1-2-3

13. Monitoring en Evaluatie

PROJECTEN SPOOR 1

1. Vogelsand en Breehorn.

Staatbosbeheer i.s.m. Vogelbescherming Nederland

In dit project realiseren we veilige broedplaatsen in de omgeving van rijk voedselgebied en betere hoogwatervluchtplaatsen in het Breehorn-gebied rond Den Oever. Daarnaast stimuleren en verbeteren we de beleving van wadvogels en waddennatuur.

Achtergrond en noodzaak

In het waddengebied bestaat een nijpend tekort aan broedmogelijkheden voor sterns, meeuwen en plevieren. Ook soorten voor wie de Waddenzee een sleutelrol vervult in Nederland en Europa hebben weinig keuzemogelijkheden. Kunnen kiezen is belangrijk omdat vogels van dit dynamische milieu moeten kunnen inspelen op combinaties van gunstige omstandigheden: rust, veiligheid en voldoende voedsel in de directe omgeving. Op stranden heerst onvoldoende rust, op het vasteland is de predatiedruk te hoog, de voedselsituatie van vooral prooivis wisselt sterk tussen jaren. Maar ook op bestaande broedlocaties zijn de omstandigheden niet elk jaar gunstig - zoals onder meer blijkt uit het verkassen van grote sterns van Griend naar Texel dit jaar, het lage broedsucces van visdieven op de Kreupel, of de versterking van dwergsterns op de Razende Bol.

In dit project gaat het om een aantal dicht bij elkaar gelegen locaties en is er sprake van twee deelprojecten:

1. Broedeiland Vogelsand (Leidam): Rond een bestaande leidam ten noorden van de sluisen in de Afsluitdijk doet zich een goede mogelijkheid voor om door middel van natuurlijke aanslibbing en mogelijk morfologisch baggeren een nieuw broedeiland te laten ontstaan. Deze locatie bij Den Oever ligt in een bijzonder voedselrijk gebied dankzij de nabijheid van zoet en zout water en de overgang daartussen in het sluzengebied. De plek is nu al zeer in trek bij sterns als viswater. De potentie blijkt ook uit de recente kolonisatie van de leidam door honderd paar lepelaars.
2. Breehorn: Vlak bij de leidam ligt een drietal waardevolle buitendijkse gebieden: het Oeverse Schor, de Oude Haven en het Normerven. Deze vervullen een belangrijke rol als hoogwatervluchtplaats (HVP), maar zowel de rust voor vogels als de beleving door mensen kan sterk verbeterd worden. Deze gebieden zijn belangrijke recreatiegebieden voor de bewoners van Den Oever, maar ook voor bezoekers en toeristen. Bestaande recreatieve exploitatie heeft als lokaal neveneffect een positievere houding jegens natuur. Ook zijn er toekomstplannen voor horeca in de Oude Haven. Deze doelgroepen worden dan ook nadrukkelijk meegenomen in het project.

Deze twee deelprojecten zijn samengevoegd in één project, omdat voor een belangrijk deel wordt samengewerkt met dezelfde partners. Ook voor de communicatie richting omwonenden is het goed om de samenhang duidelijk te maken. Op deze manier kan effectiever de combinatie van het belang van nieuwe broed- en hoogwatervluchtplaatsen met betere voorlichting en geleiding elders worden geïllustreerd.

Doelstellingen

Deelproject 1

- Aanslibbend en zich natuurlijk ontwikkelend broedeiland aan de leidam voor verschillende soorten sterns, strandplevier, bontbekplevier en scholekster; vrij van grondpredatoren; mogelijk rustplaats voor zeehond.
- Vergroten van kennis over begeleid natuurlijke ontwikkeling van kwelders en platen.

Deelproject 2

- Waarborgen van rust op HVP Oeverse Schor en Oude Haven door het zoneren van toegankelijkheid.
- Verbeteren van de beleefbaarheid en informatievoorziening over waddennatuur en vogels en stimuleren van lokaal recreatieondernemerschap voor natuurgerichte activiteiten.

De doelen van 'Vogelsand en Breehorn' sluiten aan bij de programma's 'Natuur en Water' en 'Werelderfgoed, toerisme en recreatie, landschap en cultuurhistorie'.

Programmalijn	Actielijn	Bijdrage 'RvV, RvM'
3: Vogelbescherming in oeverzones	3.1 - hoogwatervluchtplaatsen	Aanleg HVP en waarborgen rust bestaande HVP's, ten behoeve van versterking beschermde en bedreigde vogelpopulaties.
	3.2 - broedplaatsen	Aanleg nieuw broedeilandje ten behoeve van verbetering broedomstandigheden beschermde vogelsoorten.

Programmalijn	Bijdrage 'RvV, RvM'
1: Waddenpoorten	Betere benutting recreatief potentieel. Introductie van infrastructuur gericht op vogelrecreatie. Bijdrage aan het ontlasten van kwetsbare gebieden.
2: Waddenparels	Herstel landschappelijke waarden. Realisatie behoud door ontwikkeling. Toename recreatieve aantrekkelijkheid. Verhogen recreatieve bestedingen.
3: Promotie, Positionering, Persoonlijke benadering	Verhogen recreatieve bestedingen. Verhoging bewustwording kwetsbaarheid.

Doelgroepen

Deelproject 1:

- Beheerders en beleidsmakers hydromorfologisch beheer Waddenzee(kust).

Deelproject 2:

- Inwoners van Den Oever: ruimte voor recreatie en beleving, meerwaarde voor hun leefomgeving, gevoel van mede-eigenaarschap en verantwoordelijkheid.

Deelprojecten 1 en 2

- Bedreigde broedvogels en overtuigende wad- en watervogels: aanpak van beperkende factoren voor hun

populatie-ontwikkeling.

- Lokale recreatieondernemers: versterking infrastructuur voor natuurgerichte recreatie.

Activiteiten en planning

Deelproject 1: Broedeiland Vogelsand

Het broedeiland komt te liggen aan de luwe zijde van de geïsoleerde leidam. De leidam wordt aan weerszijden met behulp van natuurlijke wilgenzinkstukken en stortsteen doorgetrokken in noordoostelijke richting en oostelijke richting. Achter de dam bevindt zich reeds een natuurlijke ondiepte die door natuurlijke aanslibbing steeds ondieper wordt en tenslotte een permanent droogvallende plaat zal worden. Bijkomende waterstaatkundige voordelen zijn beperking van het onderhoud aan de leidam zelf dankzij toenemende bescherming door de plaat, en verminderde golfoploop op het westelijke deel van de Afsluitdijk.

Deelproject 2: HVP's Oeverse Schor, Oude Haven, Normerven

De natuurlijke staat van deze HVP's is goed en er zijn dan ook geen fysieke uitvoeringsmaatregelen voorzien. Verstoring is de belangrijkste beperkende factor voor Oeverse Schor en Oude Haven en zonering van toegankelijkheid is hier wenselijk. Voor alle drie de HVP's geldt dat de beleving verbetering behoeft, wat zal bijdragen aan bewustwording en vermindering van verstoring. Dit wordt gerealiseerd in het educatie- en informatieprogramma Breehorn. Belangrijke elementen in dit programma zijn de plaatsing van twee vogelkijkpunten (één bij strekdam Schor en Haven, één bij het Normerven) voorzien van informatie, het opleiden van vrijwilligers als vogelgids en aanspreekpunt, het formuleren en uitdragen van een zoneringsplan voor toegankelijkheid en beleving.

Samenwerking

Staatsbosbeheer en Vogelbescherming Nederland zijn de gezamenlijke trekkers van het project. Met het bevoegd gezag vindt vroegtijdig overleg plaats in de aanloop naar vergunningaanvragen. Er vindt afstemming plaats met relevante ontwikkelingen zoals dijkversterking Den Oever en Afsluitdijk. De trekkers formeren een projectgroep van lokale betrokkenen. De volgende partijen zijn bij het project betrokken:

- Rijkswaterstaat IJsselmeergebied (beheer leidam)

- Rijkswaterstaat Directie Noord (beheer Waddenzee, vergunningverlener Waterwet)
- Ministerie van EZ Directie Noord (vergunningverlener Nb-wet)
- provincie Noord-Holland (vergunningverlening)
- gemeente Hollands Kroon
- Stichting Landschapszorg Wieringen
- Waddenvissersgilde
- lokale bewoners en ondernemers
- lokale recreatieondernemers
- Hoogheemraadschap Noord-Hollands Noorderkwartier (dijkversterking Den Oever)
- Dienst Landelijk Gebied (trekker Ambitiegroep Natuur Afsluitdijk)
- Raad voor Vastgoed Overheidsbeleid (RVOB)

Resultaten

Deelproject 1

- Natuurlijk aanslibbend broedeiland aan leidam Den Oever.
- Kennis over geleide natuurlijke ontwikkeling kwelders/wadplaten in de Westelijke Waddenzee.

Deelproject 2

- Zoneringsplan HVP's Oeverse Schor en Oude Haven.
- Kijkhutten (2), informatieborden (5) Den Oever en Normerven.
- Natuureducatie- en informatieprogramma Breehorn.
- Vrijwilligersnetwerk voor excursies, informatievoorziening, toezicht.

Deelproject 1 en 2

- Digitale informatievoorziening (webcams, webpagina's, QR-codes).
- Natuurgerichte recreatie opgenomen in aanbod lokale ondernemers.

2. Vernatting en waterpeilbeheersing Bantpolder (112ha)

Natuurmonumenten

De Bantpolder is een open weidegebied met een belangrijke functie als hoogwatervluchtplaats (HVP) voor wadvogels, broedgebied voor weidevogels en overwinteringsgebied voor ganzen. Het voorgestelde eenmalige project versterkt die natuurwaarden door het creëren van een natuurlijk waterpeilbeheer. Langs de randen van het gebied stimuleren en verbeteren we de beleving en bewustwording van wadvogels en waddennatuur.

Achtergrond en noodzaak

De Bantpolder is een door Natuurmonumenten beheerd onderdeel van Nationaal Park en Natura2000-gebied Lauwersmeer, waar het een belangrijke functie vervult als broedgebied voor weidevogels en kustvogels, overwinteringsgebied voor ganzen en HVP voor wadvogels. De Bantpolder heeft ook belangrijke botanische waarden. Het natuurgebied is ontstaan uit een landaanwinningpolder en een voormalige buitendijkse zandplaat (Hoek van de Bant).

De scholekster, grutto en tureluur broeden er in hoge dichtheden. Jaarlijks is er een kolonie kluten aanwezig en regelmatig broeden er pioniersoorten zoals visdief. In de winter zitten er grote groepen ganzen. De Bantpolder wordt jaarrond gebruikt als HVP door groepen wadvogels. Natuurmonumenten wil het gebied duurzaam behouden als polder- en kustlandschap met de functies van HVP en van broed- en foerageergebied voor weidevogels, wadvogels, watervogels en overwinterende ganzen.

Vanuit oogpunt van natuurbeheer is een min of meer natuurlijk peilbeheer gewenst met relatief hoge waterpeilen in de winter en geleidelijk uitzakkende waterpeilen in de zomerperiode.

Om deze peilen beter te realiseren is een aantal eenmalige inrichtingswerken nodig. Er is een nieuw stelsel van dammen, stuwen en duikers nodig en tussen de dijksloot en de bermsloot moet op maaiveld een lage kade aangelegd worden. Om het gewenste slootpeil en het brakke karakter van het gebied te handhaven is een windmolentje nodig dat water vanuit de dijksloot het gebied in kan brengen.

Natuurmonumenten heeft een beheersvisie geschreven en zal het gebied de komende jaren beheren volgens deze visie (mits de inrichtingsmaatregelen gerealiseerd zijn). De ingreep wordt gemonitord middels vogel- en planteninventarisaties en om de veertien dagen wordt het hydrologisch meetnet en de peilschalen opgenomen.

Doelstelling

Het versterken van Natura2000-doelstelling en het verhogen van de natuurwaarden voor wadvogels, weidevogels en andere broed- en wintervogels en de beleving en bewustwording van bezoekers langs de randen van het gebied. We doen dat door het creëren van een natuurlijk peilbeheer met relatief hoge waterpeilen in de winter en geleidelijk uitzakkende peilen in de zomerperiode.

Het project Bantpolder sluit aan bij de volgende actielijnen onder de programma's 'Natuur en water' en 'Werelderfgoed, toerisme en recreatie, landschap en cultuurhistorie'.

1: Geleidelijke overgangszones land - water	1.1 - verbetering bestaande zones	Waterhuishouding aanpassen.
	1.2 - aanleg nieuwe zones	Binnendijks.
2. Zoet-zoutovergangen	2.1 – verbeteren zoet-zoutovergangen / brakwaterzones	Behoud brak karakter binnendijks.
	3.1 - hoogwatervluchtplaatsen	Verbetering hoogwatervluchtplaats ten behoeve van versterking beschermde en bedreigde vogelpopulaties.
3: Vogelbescherming in oeverzones	3.2 - broedplaatsen	Verbetering broedlocatie ter versterking vogelpopulaties.

Programmalijn	Bijdrage 'RvV, RvM'
2: Waddenparels	Herstel landschappelijke waarden. Realisatie behoud door ontwikkeling. Toename recreatieve aantrekkelijkheid. Verhogen recreatieve bestedingen.

Doelgroepen

Natuurmonumenten is de beheerder van Bantpolder. Het gebied wordt bezocht door recreanten die het gebied en de specifieke natuurwaarden vanaf de randen kunnen observeren. De Bantpolder is een belangrijke HVP voor steltlopers, weidevogel gebied, en voedselgebied voor ganzen.

Activiteiten en planning

Een natuurlijk waterpeilbeheer is gewenst met relatief hoge waterpeilen in de winter en geleidelijk uitzakkende peilen in de zomerperiode. Om deze peilen beter te realiseren is een aantal eenmalige inrichtingswerken nodig. Er is een nieuw stelsel van dammen, stuwen en duikers nodig en tussen de dijksloot en de bermsloot moet op maaiveld een lage kade aangelegd worden. Om het gewenste slootpeil en het brakke karakter van het gebied te handhaven is een windmolentje nodig, dat water vanuit de dijksloot het gebied in kan brengen. Langs de randen worden borden geplaatst ter informatie en stimulering van wadvogelbeleving bij bezoekers. Daarnaast wordt digitaal en gedrukt informatiemateriaal ontwikkeld. De uitvoering van het project (van ontwerp tot tijdstip gereed) zal negen tot twaalf maanden in beslag nemen. Voor de werkzaamheden is een ontheffing van de Natuurbeschermingswet nodig en een Flora- en faunawetvergunning. De werkzaamheden kunnen in 2013 of uiterlijk in 2014 van start gaan en zullen buiten het broedseizoen plaatsvinden.

Samenwerking

Natuurmonumenten trekt het project en werkt nauw samen met Vogelbescherming waar het gaat om de informatievoorziening en het vergroten van de beleving van het gebied. Andere samenwerkende partijen zijn Waterschap Noorderzijlvest en Nationaal Park Lauwersmeer.

Resultaten

De uitkomst zal een gebied zijn met brakwatervegetatie dat optimaal geschikt is voor broedvogels, als hoogwatervluchtplaats en overwinteringsgebied voor brandganzen. Om dit te bereiken wordt de waterhuishoudkundige infrastructuur van de Bantpolder optimaal op orde gebracht zodat goed waterbeheer mogelijk wordt.

Tweede resultaat is bewustwording en een verhoogde beleving van de natuurwaarden bij bezoekers ter plaatse middels bebording en gedrukte en digitale informatie.

3. Rust en beleving in de Balgzandpolder

Landschap Noord-Holland

In de Balgzandpolder wordt de huidige natuurzone vergroot met de aanleg van een waterpartij en een natuurvriendelijke oever langs het Balgzandkanaal. Om de natuur van de polder te beleven zonder de vogels te verstoren worden voorzieningen voor recreanten aangelegd.

Achtergrond en noodzaak

Veel binnendijkse hoogwatervluchtplaatsen zijn in de loop der jaren verloren gegaan door de aanleg van bedrijventerreinen, ontwatering en herinrichting voor de landbouw. Alle mogelijke nieuwe hoogwatervluchtplaatsen zijn een welkome aanvulling op het sterk uitgedunde areaal in Noord-Holland.

Een deel van de Balgzandpolder is ruim tien jaar geleden ingericht als vogelbroedterrein en binnendijkse hoogwatervluchtplaats. In de bestaande spuisluis aan de oostoever van het aangrenzende Balgzandkanaal is een vispassage aangelegd. Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier werkt aan een financieringsvoorstel aan het Waddenfonds voor verdere ondersteuning van de vispasseerbaarheid in de Noordkop.

Aangrenzend aan de Balgzandpolder wordt binnenkort nog eens zes hectare ingericht als natuurgebied. Er wordt gestart met de aanleg van een nieuw broedvogeleiland voor soorten als sterns, kluten en scholeksters. Het gebied ligt nabij het Informatiecentrum 't Kuitje van Landschap Noord-Holland, die ook door de Waddenvereniging wordt benut. Het is de uitvalsbasis voor toezicht en informatie op het Balgzand en de aanliggende kwelders. Vanuit het centrum wordt een groot aantal excursies en educatieve programma's voor schoolgroepen georganiseerd. Er is een wens naar meer recreatief medegebruik van de Balgzandpolder. Dit deelproject behelst de inrichting van het terrein rond het broedeiland. Daarnaast wordt de natuurzone van de Balgzandpolder uitgebreid door de aanleg van een natuurvriendelijke oever aan het Balgzandkanaal om de verbinding van het Balgzand met het binnendijkse natuurgebied te versterken. Daarnaast worden publieksvoorzieningen met veel aandacht voor het belang van rust voor vogels gerealiseerd.

Doelstellingen

Uitbreiding en versterking natuurzone Balgzandpolder: door het terrein te voorzien van reliëf en door de waterstand beïnvloedbaar te maken wordt een veelheid aan milieus gecreëerd. Vogels kunnen langs de waterkant foerageren, er ontstaan zoet-zoutovergangen met bijbehorende brakke vegetaties. Langs de oever van het kanaal kunnen vissen paaien en schuilen.

Vergroten van (niet-verstorende) beleving van vogels en waddennatuur.

De doelstellingen van het Balgzandpolderproject sluiten aan bij de volgende actielijnen onder de programma's 'Natuur en Water' en 'Werelderfgoed, toerisme en recreatie, landschap en cultuurhistorie'.

Programmalijn	Actielijn	Bijdrage 'RvV, RvM'
1: Geleidelijke overgangszones land - water	1.1 - verbetering bestaande zones	Waterhuishouding aanpassen. Herstel oeverzone.

	1.2 - aanleg nieuwe zones	Aanleg natuurzone binnendijks.
2. Zoet-zoutovergangen	2.1 – verbeteren zoet-zoutovergangen / brakwaterzones	Herstel brak karakter binnendijks.
3: Vogelbescherming in oeverzones	3.1 - hoogwatervluchtplaatsen	Verbetering HVP ter versterking beschermde en bedreigde vogelpopulaties.
	3.2 - broedplaatsen	Enmalige maatregel ter verbetering bestaande broedlocatie ter versterking vogelpopulaties.

Programmalijn	Bijdrage 'RvV, RvM'
2: Waddenparels	Herstel landschappelijke waarden. Realisatie behoud door ontwikkeling. Toename recreatieve aantrekkelijkheid. Verhogen recreatieve bestedingen.

Doelgroepen

- Vogels, vissen, planten (brakke natuur).
- Recreanten: fietsers, mensen met de auto.

Activiteiten en planning

Ten behoeve van het versterken van de HVP en broedfunctie van het gebied wordt een natuurlijke oever van 350 meter langs het Balgzandkanaal aangelegd en een natuurlijke waterhuishouding in het gebied gecreëerd. Bezoekers kunnen van de wadvogels genieten langs het aan te leggen pad vanaf het natuurinformatiecentrum en rondom het vogeleiland. De paden worden op zo'n manier aangelegd dat broedende en overtijende vogels geen last hebben van de bezoekers. Daarnaast worden bezoekers geattendeerd op het belang van rust voor de wadvogels door een uitkijkpunt aan te leggen. Tevens wordt een parkeervoorziening aangelegd.

Alle activiteiten binnen dit project worden in 2013 uitgevoerd. Een inrichtingsplan bij dit project is reeds ontwikkeld. Het plan is reeds voorgelegd aan het Hoogheemraadschap en past, vanwege het bijzondere brakwatertype van het gebied, goed binnen het Kaderrichtlijn Waterbeleid van het Hoogheemraadschap. Inschatting is dat een Natuurbeschermingswetvergunning niet nodig is. Het gebied grenst aan het Natura 2000 gebied het Balgzand, maar het project zelf heeft waarschijnlijk geen invloed op de natuurwaarden van dit gebied. Het Landschap Noord-Holland zal ter onderbouwing van deze inschatting een natuurtoets verrichten.

Samenwerking

Stichting Landschap Noord-Holland is de uitvoerder van het project en werkt voor het communicatiedeel nauw samen met Vogelbescherming. Daarnaast is er samenwerking met de gemeente Den Helder, het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en de lokale afdeling van de Waddenvereniging.

4. Kwelderherstel in de Holwerterwestpolder

It Fryske Gea i.s.m. Vogelbescherming Nederland

De Holwerterwestpolder kan met (éénmalige) inrichtingsmaatregelen worden verbeterd als broedgebied voor scholekster en als HVP voor wadvogels (met name steltlopers). De locatie biedt goede mogelijkheden om vogels van dichtbij te bezichtigen.

Achtergrond en noodzaak

De Holwerterwestpolder is een kweldergebied van 250 hectare dat in beheer is van It Fryske Gea. Het ligt op een zichtlocatie westelijk van de veerdam waar de boot naar Ameland vertrekt. Het gebied is zeer bekend bij natuurfotografen: de weg naar de veerdam (Grandyk) biedt een prachtig overzicht over het wad en de kwelder. Tijdens het broedseizoen kunnen de vogels vanaf de hooggelegen zeedijk of de pier uitstekend worden geobserveerd met telescopen, verrekijkers en fotocamera's. Bovendien is de wandelroute in het gebied tussen 15 juli en 15 maart opengesteld voor publiek (dus alleen afgesloten in het broedseizoen). Een goed voorbeeld van rust voor vogels en ruimte voor mensen.

De scholekster is een wadvogel die onder andere door verruiging van de vastelandskwelders sterk achteruit gaat[3]. De Holwerterwestpolder is zo'n gebied dat door verruiging met zeekweek (*Elytrigia atherica*) ongeschikt is geworden als broedgebied voor grondbroeders als de scholekster en andere wadvogels. De verruiging wordt teruggedrongen door het gebied weer geschikt te maken voor extensieve begrazing met vee. Begrazing leidt tot een korte, gevarieerde begroeiing en voorkomt de dominantie van zeekweek. Hiertoe moeten de dwarsgreppels ondieper gemaakt worden, overhangende begroeiing bij watergangen moet worden gemaaid, een veekerende slenk dient langs de veerdam te worden gegraven en vluchtroutes voor vee moeten gerealiseerd worden over verhoogde perceelstroken. Langs de pier kan een HVP voor steltlopers gerealiseerd worden door een ondiepe waterplas te creëren. De HVP en het kweldergebied zal vanaf de pier goed zichtbaar zijn, zonder dat de overtuigende en broedende wadvogels last hebben van de natuurliefhebbers.

Op een goede zichtlocatie wordt een parkeervoorziening aangelegd. Deze parkeerplaats wordt voorzien van een informatiepaneel. Dit informatiepaneel heeft twee zijden: op de voorkant staat uitleg over de Holwerterwestpolder en welke vogels er allemaal te zien zijn. De achterkant bevat informatie over het project 'Rust voor vogels, Ruimte voor Mensen': hoe mensen verstoring kunnen voorkomen en waarom dat belangrijk is, welke andere mooie vogelplekken er in de buurt liggen en welke wandel- en/of fietsroutes er zijn. Verder wordt door middel van url's en QR-codes verwezen naar de andere communicatiemiddelen van het project zoals de excursiewebsite, animatiefilms die uitleg geven over het belang van rust, een app om wadvogels te herkennen en een Wadvogelherkenningskaart.

Doelstelling

Doel van het project is het uitgestrekte kweldergebied weer geschikt maken voor zilte vegetatietypen en de hierbij behorende broedvogels zoals scholekster, kluut, Kievit, tureluur en kokmeeuw. Ook wordt de HVP-functie van het gebied voor steltlopers versterkt en blijft het geschikt voor overwinterende ganzen als brandgans en rotgans. Daarnaast wordt beleving van wadvogels en bewustwording van het belang van rust in het waddengebied bij bezoekers gestimuleerd.

De doelstellingen van dit project sluiten aan bij de volgende actielijnen onder de programma's 'Natuur en water' en 'Werelderfgoed, toerisme en recreatie, landschap en cultuurhistorie'.

Programmalijn	Actielijn	Bijdrage 'RvV, RvM'
1: Geleidelijke overgangszones land - water	1.1 - verbetering bestaande zones	Herstel pionierzone door beweiding.
3: Vogelbescherming in oeverzones	3.1 – hoogwater-vluchtplaats en	Verbetering bestaande HVP ter versterking van beschermde en bedreigde vogelpopulaties.
	3.2 - broedplaatsen	Eenmalige maatregel om verruiging op bestaande locaties tegen te gaan.

Programmalijn	Bijdrage 'RvV, RvM'
1: Waddenpoorten	Betere benutting recreatief potentieel. Introductie van infrastructuur gericht op vogelrecreatie. Bijdrage aan het ontlasten van kwetsbare gebieden.
2: Waddenparels	Herstel landschappelijke waarden. Realisatie behoud door ontwikkeling. Toename recreatieve aantrekkelijkheid.

Doelgroep(en)

De Holwerterwestpolder biedt uitstekende mogelijkheden voor beleving en bewustwording. Recreanten die van en naar de veerboot komen, kunnen hier van de waddennatuur genieten. Voor It Fryske Gea en andere terreinbeheerders vormt het kwelderherstel in de Holwerterwestpolder een goed voorbeeld voor verder herstel van de Friese kwelder.

Activiteiten, haalbaarheid en planning

Haalbaarheidsanalyse voor uitvoering korte termijn (2013-2014): over de grote lijn van het project bestaat al enige mate van overeenstemming tussen It Fryske Gea en de pachter van het gebied. De pachter van de Holwerterwestpolder is "Opfok- en Weidebedrijf de Gouden Hoep" (www.degoudenhoep.nl). De afgelopen jaren zijn enkele dieren van dit bedrijf verongelukt in de diep uitgesleten dwarsgreppels, wat erin heeft geresulteerd dat niet meer op alle plaatsen wordt geweid met vee op de kwelders. Dit werkt de natuurlijke successie sterk in de hand, zodat er verruiging met kweek optreedt op de kwelders.

De haalbaarheid hangt met name af van vergunningstrajecten. Voor het aanpassen van de waterhuishouding in het gebied is afstemming nodig met de Provincie Fryslân (inzake de NB-wetvergunning) en met Rijkswaterstaat (Beheerplan N2000 Waddenzee). In het geval van dit project kan een NB-wetvergunning vrij snel worden verleend; de termijn van vergunningverlening is onder de meest gunstige omstandigheden zes weken. Het is van belang een goede werktekening te verkrijgen, in combinatie met een globale kostenraming. Hiervoor heeft It

Fryske Gea ingenieursbureau Grontmij reeds ingeschakeld, dat al veel ervaring opgedaan heeft in het Waddenfondsproject “Kwelderherstel Groningen”.

Zodra de inrichtingswerkzaamheden zijn uitgevoerd voeren de partners een aan de nieuwe situatie aangepast beheer uit. Hiermee wordt de continuïteit van de bereikte winst gewaarborgd.

Samenwerking

It Fryske Gea trekt het project en werkt nauw samen met Vogelbescherming waar het gaat om het communicatiedeel. Vogelbescherming verleent tevens cofinanciering. Samenwerking vindt ook plaats met Provincie Fryslân en Rijkswaterstaat (Werkgroep Overleg Kwelderwerken). Daarnaast vindt afstemming en samenwerking plaats met het naburige project ‘Naar Buiten Holwerd’ van Staatsbosbeheer, waar kwelderherstel en beleving van de waddennatuur ook goed samengaan.

5. Herstel en uitbreiding Klutenplas

Het Groninger Landschap

De herinrichting en uitbreiding van de Klutenplas heeft als doel het verbeteren van het brakwatermilieu. De maatregelen zorgen voor een verbetering van de brakwatervegetatie en daarmee ook van het broed-, rust- en foerageergebied voor met name steltlopers, plevieren en sterns. Fietsers en wandelaars kunnen van de wadvogels genieten waardoor beleving van de waddennatuur op het vasteland van Groningen wordt vergroot.

Achtergrond en noodzaak

De Klutenplas is een brakwatergebied langs de Groninger Noordkust en is van grote waarde voor de natuur. Scholekster, tureluur, kievit, kleine plevier en sterns gebruiken de Klutenplas om te rusten, foerageren en te broeden. Anders dan de kwelders buitendijks hebben de binnendijkse brakwatergebieden het voordeel dat de broedvogels geen risico lopen dat hun nest wordt weggespoeld tijdens hoogwater. Wanneer de buitendijkse kwelders onder water staan, strijken er allerlei steltlopers, eenden en ganzen neer voor voedsel en rust. En natuurlijk komen er grote aantallen kluten om te foerageren op de slijkige oevers en om te broeden. De Klutenplas vormt samen met de andere binnendijkse brakwatergebieden een ecologisch lint langs de Waddenkust.

In 2005 is de Klutenplas uitgebreid met 12,5 hectare. Nu het gebied een aantal jaar geleden een meer brak karakter heeft gekregen, willen we verder inspelen op nieuwe mogelijkheden die ontstaan zijn. De invloed van het brakke water op het grondwater kan verder worden vergroot. De vegetatie op de hoger gelegen delen wordt nu nog beïnvloed door regenwater. Hierdoor vindt verruiging plaats met distels; met een onvoldoende geschikt broed- en foerageergebied voor steltlopers, plevieren en sterns tot gevolg. Om het gebied blijvend geschikt te maken voor deze vogelsoorten, is het noodzakelijk om ook tijdens het groeiseizoen het waterpeil in het gebied periodiek te verhogen. Door periodieke inundatie van het gebied wordt de ontwikkeling van brakke vegetaties ook op de hogere delen gestimuleerd en ongewenste ruigteontwikkeling bestreden. De beleving van de vogels van de Klutenplas vanaf de dijk wordt vergroot door de bestaande informatie uit te breiden met middelen uit project 12: 'Een toegankelijk Wad'.

Doelstellingen

- Beschikbaarheid voldoende brak water vergroten.
- Herstel dynamisch en flexibel waterbeheer.
- Handhaving en mogelijk toename aantallen en soorten broedende en 'overtijende' vogels.
- Toename areaal onder invloed van brak water en toename van brakwatervegetatie
- Versterken ecologisch lint van brakwatergebieden langs de Waddenkust.
- Beleving waddennatuur binnendijkse vastelandskust.

De doelstellingen van de Klutenplas sluiten aan bij de volgende actielijnen onder de programma's 'Natuur en Water' en 'Werelderfgoed, toerisme en recreatie, landschap en cultuurhistorie'.

Programmaliijn

Actielijn

Bijdrage 'RvV, RvM'

1: Geleidelijke overgangszones land - water	1.1 - verbetering bestaande zones	Waterhuishouding aanpassen.
	1.2 - aanleg nieuwe zones	Binnendijks.
2. Zoet-zoutovergangen	2.1 – verbeteren zoet-zoutovergangen / brakwaterzones	Herstel brak karakter binnendijks.
	3.1 - hoogwatervluchtplaatsen	Verbetering bestaande HVP ter versterking beschermde en bedreigde vogelpopulaties.
3: Vogelbescherming in oeverzones	3.2 - broedplaatsen	Verbetering broedlocatie door verruiging tegen te gaan.

Doelgroepen

- Vogels
- Fietzers en wandelaars

Activiteiten en planning

De Klutenplas wordt ingericht als voorraadvijver voor brak water. Daarmee wordt de aanvoercapaciteit van brak water vergroot en wordt een nagenoeg gesloten waterbalans gecreëerd. Door het uitbreiden van de aanvoercapaciteit, wordt ook de peildynamiek vergroot en komt een groter areaal onder invloed van brak water.

Het project is bestek gereed, een inrichtingsplan is reeds ontwikkeld. Het uitwerken en voorbereiden van de werkzaamheden kan daarmee direct na gunning beginnen. Voor het noodzakelijke herstel van het brakwaterbeheer worden een inlaat, compartimentering en een retourleiding aangebracht. Daarnaast wordt de onttrekkingsvijver verdiept en het maaiveld verlaagd. In de dijksloot worden afsluitbare duikers aangebracht. Bij het uitvoeren van deze maatregelen speelt het weer een belangrijke rol. Afhankelijk daarvan kunnen de werkzaamheden najaar 2013, voorjaar 2014 voor het broedseizoen of najaar 2014 plaatsvinden. Eind 2014 is het project zeker afgerond. Met het aanvullen van de bestaande informatievoorziening met middelen uit project 12 wordt gestart in 2013.

Samenwerking

Stichting Het Groninger Landschap is de beheerder en uitvoerder van het project. Waar het gaat om het vergroten van de beleving van het gebied door middel van communicatiemiddelen wordt samengewerkt met Vogelbescherming. Waterschap Noorderzijlvest is partner en afstemming vindt plaats met de provincie Groningen en LTO Noord.

6. Broedeiland Punt van Reide

Het Groninger Landschap

Er is sprake van twee deelprojecten:

1. de aanleg van een eilandje ten behoeve van sterns, steltlopers en meeuwen;
2. het aanwezigheid observatiepunt een permanent karakter geven.

Achtergrond en noodzaak

Deelproject 1. De punt van Reide is het gehele jaar van belang als hoogwatervluchtplaats voor wulpen, rosse grutto's, kluten, goudplevieren en scholeksters. Bovendien is het een belangrijk broedgebied voor sterns en steltlopers zoals de Rode Lijstsoorten kluut, tureluur, bontbekplevier, noordse stern en visdief.

Helaas heeft predatie door vossen een negatief effect op het broedresultaat van genoemde broedvogels. De aanleg van een eilandje, vrij van predatie door vossen, zal de omstandigheden voor broedvogels aanzienlijk verbeteren.

Deelproject 2. Op de Waddendijk die zicht biedt op de monding van de Eems, de Dollard en Punt van Reide bevindt zich een observatiepunt voor het bekijken van zeehonden en vogels. Dit observatiepunt is experimenteel van opzet. Inmiddels kan geconcludeerd worden dat het experiment succesvol is; bezoekers bekijken van dichtbij zeehonden en vogels, zonder dat dit tot verstoring leidt. Om het observatiepunt een permanent karakter te geven is een betonnen trap met leuning noodzakelijk om zo de mensen de gelegenheid te bieden om de observatiewand op de kruin van de dijk te bereiken. De beleving van het gebied wordt vergroot door de bestaande informatie uit te breiden met middelen uit project 12 'Een toegankelijk Wad'.

Doelstellingen

Deelproject 1

- Verbetering hoogwatervluchtplaats voor vogels op de Punt van Reide.
- Verbetering broedhabitat sterns en steltlopers door tegengaan predatie.

Deelproject 2

- Mogelijkheid beleving waddennatuur op Groninger vasteland door aanleg permanent observatiepunt.

De doelstellingen van de Punt van Reide sluiten aan bij de volgende actielijnen onder de programma's 'Natuur en Water' en 'Werelderfgoed, toerisme en recreatie, landschap en cultuurhistorie'.

Programmalijn	Actielijn	Bijdrage 'RvV, RvM'
3: Vogelbescherming in oeverzones	3.1 - hoogwatervluchtplaatsen	Verbetering HVP ter versterking beschermde en bedreigde vogelpopulaties.
	3.2 - broedplaatsen	Aanleg broedeilandje.

Programmalijn	Bijdrage 'RvV, RvM'
---------------	---------------------

2: Waddenparels

Herstel landschappelijke waarden.
Realisatie behoud door ontwikkeling.
Toename recreatieve aantrekkelijkheid.

Doelgroepen

De Punt van Reide en Polder Breebaart zijn niet alleen in trek bij vogels en andere flora en fauna, maar ook bij wandelaars en natuurliefhebbers. Onder vogelaars heeft het gebied een goede naam opgebouwd vanwege de bijzondere broedvogels en doortrekkers. Daarnaast trekt het gebied dagjesmensen en fietsers. Langs de zeedijk ligt een internationale fietsroute, de Dollardroute; de fietsroute 'Kiek over Diek' komt hierlangs en er zijn diverse wandelroutes als een LAW-route en het Waddenwandelen.

Activiteiten en planning

In een aanwezige waterplas op de Punt van Reide wordt een eilandje aangelegd ten behoeve van broedende sterns, meeuwen en steltlopers. Tegelijkertijd wordt het aanwezige observatiepunt op de dijk verbeterd. In het kader van dit project zal de tijdelijke trap vervangen worden door een permanente trap.

Samenwerking

Stichting Het Groninger Landschap is de uitvoerder van het project. Er is samenwerking met Vogelbescherming waar het gaat om het uitbreiden van de informatie en communicatie over de vogels van de Punt van Reide. Partners zijn Waterschap Hunze en Aa's en Zeehondencreche Pieterburen.

PROJECTEN SPOOR 2.

7. Boschplaat, Terschelling.

Staatsbosbeheer

Het oostelijk deel van de Boschplaat is een belangrijk vogelbroedgebied en rustgebied voor overtuigende vogels, maar kent een toenemende recreatieve druk. Het project beoogt herstel van de natuurlijke omstandigheden op de Boschplaat door het garanderen van rust voor wadvogels en bewustwording door en natuurbeleving voor bezoekers.

Achtergrond en noodzaak

De Boschplaat is bij uitstek geschikt voor grondbroedende wadvogels. Het meest oostelijke deel, de Koffieboonenplaat, is bovendien een veel gebruikte, grote hoogwatervluchtplaats (HVP) voor steltlopers.

De Boschplaat is een Europees natuurreservaat. De raad van Europa heeft in haar vijfjaarlijkse toekenning van dit predicaat de aanbeveling uitgesproken dat de rust in het gebied gewaarborgd moet blijven, om de hoge natuurwaarden te behouden. Door een toenemend aantal bezoekers staat de rust in het oostelijk deel van de Boschplaat onder druk. De (veelal natuurminnende) bezoekers betreden plaatsen waar dat met het oog op de wadvogels niet wenselijk of toegestaan is. Toezicht en informatievoorziening in het gebied over passend gedrag ontbreken, waardoor rust voor broedende en overtuigende vogels niet kan worden gegarandeerd.

Jaarlijks vallen er veel boten van de bruine vloot (wadvaarders) droog ten zuiden van de Boschplaat. Zij gaan gericht naar deze plaats om van de rust, natuur en ruimte te genieten. Hierbij staan ze vaak niet stil bij het effect dat zij hebben op vogels als ze bij rust- en broedplaatsen in de buurt komen. In juli vindt de Eilandvijfdaagse plaats, een wandelevenement op de (eerste vijf) Waddeneilanden. De driehonderd wandelaars gaan via het Noordzeestrand naar de Boschplaat, om vervolgens op te stappen op drooggevalen platbodems. De geleiding van het publiek gebeurt door afspraken met de organisatie te maken over de te bewandelen route. Echter, het ontbreekt aan een gedegen informatievoorziening.

Het behoud van rust in dit gebied van groot belang is voor het verbeteren van de natuurlijke omstandigheden. Daarom zetten we in op het geleiden van recreanten en informatievoorziening. Deze vorm van toezicht, is in het zilde deel van het waddegebied niet adequaat gefinancierd en vraagt daarom een bijdrage in de investeringen. De exploitatiekosten worden uit andere middelen gedragen.

Dit project beoogt rust voor vogels van de Boschplaat te creëren. Met bewustwording van de waarde van de Wadden voor wadvogels wordt ook de beleving van het gebied bij recreanten en bewoners vergroot. De Boschplaat is een belangrijke trekpleister voor natuurminnende recreanten en bewoners van Terschelling. Dit project richt zich nadrukkelijk op deze doelgroepen.

Doelstellingen

1. Het creëren van rust voor broedende en overtuigende vogels
2. Het sturen van publieksstromen, door toezicht op de zonering.
3. Het sturen van publieksstromen door informatieverschaffing ter plaatse over de waarde van het gebied voor rustende en broedende vogels en gepast gedrag voor bezoekers.
4. Het verbeteren van de beleving van het gebied door informatieverschaffing en op die manier bijdragen aan lokaal recreatieondernemerschap voor natuurgerichte activiteiten.
5. Het vergroten van kennis over HVP's en het belang van rust voor vogels bij bewoners en bezoekers van Terschelling.

De doelstellingen van de Boschplaat sluiten aan bij de volgende actielijnen onder de programma's 'Natuur en Water' en 'Werelderfgoed, toerisme en recreatie, landschap en cultuurhistorie'.

Programmalijn	Actielijn	Bijdrage 'RvV, RvM'
3: Vogelbescherming in oeverzones	3.1 – hoogwater- vluchtplaatsen	Verbetering HVP ter versterking van beschermde en bedreigde vogelpopulaties.
	3.2 - broedplaatsen	Verbetering broedomstandigheden van beschermde vogelpopulaties door tegengaan verstoring.

Programmalijn	Bijdrage 'RvV, RvM'
2: Waddenparels	Herstel landschappelijke waarden. Realisatie behoud door ontwikkeling. Toename recreatieve aantrekkelijkheid. Bijdrage aan het ontlasten van kwetsbare gebieden.

Doelgroep(en)

- Inwoners van Terschelling: gevoel van mede-eigenaarschap, verantwoordelijkheid en ruimte voor meer inhoudelijk vormgegeven recreatie en beleving, meerwaarde voor hun leefomgeving.
- Recreanten: meer kennis van de vogels van de Boschplaat en hoe daarmee rekening te houden, vergroting van de natuurbeleving en inzicht in het belang van de Boschplaat voor wad- en watervogels.
- Droogvallers op het wad.
- Deelnemers aan de Eilandvijfdaagse.

Activiteiten en planning

Vogelwachterspost

- Werving van vrijwilligers.
- Training van vrijwilligers.
- Vogelwachterspost plaatsen en later weer verwijderen (in opslag nemen).

Informatievoorziening

- Brochure maken.

- Verrekijkers en telescopen aanschaffen en bij de vogelwachterspost plaatsen.
- Gastheerschapstraining voor vrijwilligers.
- Gebiedscursus voor natuurgidsen en vrijwillige vogelwachters.
- Overleg en afstemming met het huifkarbedrijf.
- Excursies met huifkarren en, via de VVV Terschelling, individuele toeristen.
- Het maken van informatiemateriaal over de Boschplaat voor in de expositie 'vogeltrek'.
- Aanvullen bestaande informatie in het gebied met middelen project 12 'Toegankelijk Wad'.

Wandelevenement de Eilandvijfdaagse

- Vooraf: afstemming met de organisatie.
- Brochure in informatiepakket.
- Tijdens: infostand en publieksgeleiding.

Samenwerking

Staatsbosbeheer treedt op als trekker van het project. Voor het informatie- en communicatiedeel vindt nauwe samenwerking met Vogelbescherming plaats. De volgende partijen zijn bij het project betrokken:

- Rijkswaterstaat Directie Noord (beheer waterkerende duinen Noordzee, waarop de vogelwachterpost wordt geplaatst)
- gemeente Terschelling voor wat betreft de zonering en planologie
- lokale recreatieondernemers
- huifkarbedrijf
- VVV Terschelling
- Vogelbescherming Nederland voor wat betreft inhoud van de brochure
- organisatie van de Eilandvijfdaagse
- Raad van Europa: de Boschplaat is een Europees natuurreservaat

Resultaten

- Bemenste vogelwachterpost op de oostelijke punt van de Boschplaat, waar bezoekers worden ontvangen en informatie krijgen over de natuurwaarden van het gebied.
- Aanvullen bestaande informatieborden in het gebied met middelen project 12.
- Gehandhaafde zonering van het oostelijk deel van de Boschplaat.
- Informatieprogramma 'Boschplaat: van groot belang voor vogels'; brochure; telescopen (2); verrekijkers (2); training voor gidsen en vrijwillige vogelwachters; gastheerschap bij de vogelwachterpost en een excursieprogramma; informatievoorziening via weblog, twitter, website en 'gedrukte media' zoals regionale en lokale kranten.
- Vrijwilligersnetwerk voor excursies, informatievoorziening, toezicht³⁰ Excursies met huifkarbedrijf in mei, juni, juli.
- Extra informatiemateriaal over de Boschplaat ten behoeve van de expositie over vogeltrek.
- Uiteraard zetten partner ondernemers hun eigen middelen in, waarbij in een latere fase gesproken zal worden over een structurele bijdrage aan bijvoorbeeld kosten voor vrijwilligers en informatiematerialen.

8. Engelsmanplaat

Staatsbosbeheer

Engelsmanplaat is een belangrijke HVP voor wadvogels. Recente duinvorming maakt het gebied ook geschikt voor kustbroedvogels. Het gebied is een populaire bestemming voor wadlopers en droogvallers. Door geleiding en informatievoorziening wordt de noodzakelijke rust voor wadvogels gegarandeerd en worden de natuurlijke omstandigheden in het gebied hersteld. De biodiversiteit wordt zowel in het broedseizoen als in de winter gemonitord. Zo houden we een vinger aan de pols ten behoeve van het behoud van deze, voor vogels en waddennatuur belangrijke plek. Hiervoor worden voorzieningen voor permanente geleiding aangelegd.

Achtergrond en noodzaak

Engelsmanplaat is een complex van meerdere zandplaten tussen Ameland en Schiermonnikoog die beheerd worden door Staatsbosbeheer. Tijdens hoogwater maakt een groot aantal vogels gebruik van de zuidelijke plaat om te overtuigen. Bij extreme waterstanden en bij verstoring op Schiermonnikoog en Ameland wordt de plaat ook gebruikt door vogels uit andere gebieden. Na enkele jaren van daling vindt er nu weer aanwas plaats op Engelsmanplaat en is er duinvorming waar vogels broeden. De zandplaten het Rif en in mindere mate de Hiezel zijn zeer belangrijk als HVP voor scholekster, zilverplevier, kanoet, drieteenstrandloper, bonte strandloper, rosse grutto en wulp. Het Rif ontwikkelt zich momenteel als geschikt habitat voor Noordse stern, visdief, dwergstern en scholekster.

Het belangrijkste knelpunt voor de grote aantallen wadvogels op Engelsmanplaat is een gebrek aan rust. Er is toenemende druk op overtuigende en broedende vogels door deelnemers aan dagtochten uit Lauwersoog, droogvallers (onderweg tussen de eilanden), commerciële groepstochten en wadlopers. Op Engelsmanplaat is al veel ervaring met informatievoorziening en geleiding van recreanten. Adequate informatievoorziening en geleiding door getrainde vrijwilligers moeten de noodzakelijke rust voor wadvogels gedurende het hele seizoen garanderen. Dat vergt een veilige accommodatie voor permanente bemensing.

Daarnaast zal de geplande hut worden gebruikt voor wintervogeltellingen. Het is belangrijk de continuering van de telgegevens te waarborgen. Soorten als eidereend, kanoet, bonte strandloper, wulp en rosse grutto worden al jaren gevolgd. Deze monitoringreeks zal moeten worden afgebroken indien dit project geen doorgang vindt.

Doelstellingen

De hoofddoelstelling is het herstel van de Engelsmanplaat als rust- en broedgebied voor vogels. Dit kan alleen door het geleiden en informeren van recreanten en voorlichten van de lokale ondernemers van wadloop- en vaartochten.

De doelstellingen van de Engelsmanplaat sluiten aan bij de volgende actielijnen onder het programma 'Natuur en Water'.

Programmalijn	Actielijn	Bijdrage 'RvV, RvM'
3: Vogelbescherming in oeverzones	3.1 - hoogwatervluchtplaatsen	Verbetering omstandigheden HVP ter versterking van beschermde en bedreigde vogelpopulaties.

Doelgroep(en)

- Lokale ondernemers wadloop- en vaartochten: gevoel van mede-eigenaarschap, verantwoordelijkheid en ruimte voor meer inhoudelijk vormgegeven recreatie en beleving, meerwaarde voor hun tochten.
- Recreanten en droogvallers: meer kennis van de vogels van de Engelsmanplaat en hoe daarmee rekening te houden, vergroting van de natuurbeleving en inzicht in het belang van de Engelsmanplaat voor wad- en watervogels.

Activiteiten en planning

Staatsbosbeheer zet getrainde vrijwilligers in op Engelsmanplaat om rust voor wadvogels te garanderen. De vrijwilligers worden getraind en begeleid door professionele beheerders. Voor de bemensing van Engelsmanplaat gedurende het hele seizoen zijn goede, veilige voorzieningen essentieel. Er wordt een hut gebouwd die voldoet aan de wettelijke veiligheidsnormen. De hut komt op palen (in verband met ijsgang in de winterperiode). Plaatsing zal in 2013 gebeuren. Door deze hut wordt ook na afloop van dit project gegarandeerd dat de bereikte winst in de voorlichting wordt vastgehouden.

De vrijwilligers van de telgroep Engelsmanplaat leveren gedurende het hele toeristische seizoen (begin mei tot eind september):

- informatie over de natuur van Engelsmanplaat en hoe rekening te houden met wadvogels en zeehonden in het gebied;
- monitoring van overtijende wadvogels, broedkolonies en zeehonden;
- bewaking en geleiding van recreanten.

Samenwerking

- Staatsbosbeheer
- Vogelbescherming (afgestemde communicatie en informatievoorziening)
- Sovon
- Telgroep Engelsmanplaat
- Ondersteuning Waddenunit Min. E&Z
- Georganiseerde wadlopers

Resultaten

Gewaarborgde rust voor overtijende en broedende vogels op Engelsmanplaat. Uitvoering en rapportage van bescherming en monitoring van wadvogels en zeehonden. Rapportage oogvoorhetwad.nl in kader van Convenant Vaarrecreatie Waddenzee. Gedrukte en digitale informatievoorziening over de natuur van Engelsmanplaat en het doel van de geleiding.

9. Richel

Natuurmonumenten

De Richel is een belangrijke hoogwatervluchtplaats (HVP) en foerageergebied voor wadvogels en een rustgebied voor zeehonden. Het eiland wordt beheerd door Natuurmonumenten. Middels geleiding van vaarrecreanten door vrijwilligers, zal rust voor vogels en zeehonden op de zandplaat verder worden gewaarborgd. Voor de vrijwillige toezichthouders op het eiland is daartoe een veilige werk- en verblijfplaats noodzakelijk.

Achtergrond en noodzaak

De Richel is een zandplaat bij het zeegat tussen Vlieland en Terschelling. De plaat is van belang als HVP voor wadvogels, die er ook voedsel vinden. De Richel is ook een belangrijk broedgebied voor strandbroeders als strandplevier en dwergstern. Het is tevens een rustgebied voor zeehonden. Betreding is deels niet toegestaan en wordt aan de rand gedoogd. In de zomerperiode vallen er vrijwel dagelijks een of meerdere wadvaarders droog en ook de commerciële wadvaarders gebruiken de plaat regelmatig om droog te vallen. Daarbij worden de toegangsregels niet altijd in acht genomen. Het ontbreken van voldoende rust voor broed- en overtijende vogels en zeehonden is het belangrijkste knelpunt op De Richel.

Natuurmonumenten heeft zich het lot van de vogels en zeehonden op De Richel aangetrokken en is vanaf 2010 de zandplaat gaan bemensen in de zomerperiode. De vrijwilligers tellen de vogels, monitoren de interactie tussen vaarrecreanten en vogels of zeehonden en maken contact met de droogvallers. Een enkele keer worden overtredingen gesignaleerd. Deze worden dan gemeld aan de KOPD of Waddenunit. De contacten met de droogvallers zijn doorgaans positief. De vrijwilligers geven informatie over het gebied en uitleg over de kwetsbaarheid van broedende en rustende vogels en zeehonden op De Richel en de regels voor betreding. Mensen komen ook naar de verblijfsvoorziening om informatie. De aanwezigheid van de vrijwilligers wordt zowel door de recreanten als door de toezichthoudende diensten gewaardeerd.

Voor het verblijf op De Richel wordt gebruik gemaakt van de onderzoeksunit van het NIOZ. Dit heeft als nadeel dat de voorziening een deel van het seizoen bezet is en niet gebruikt kan worden voor toezicht. Bovendien is deze voorziening arbotecnische ongeschikt voor de vrijwilligers om hun toezichthoudende taak te verrichten. Natuurmonumenten wil daarom een verplaatsbare voorziening realiseren die permanent gebruikt kan worden voor vogel- en zeehondenbescherming op De Richel.

Doelstellingen

Met het realiseren van de voorziening en het trainen van de vrijwilligers, garanderen we rust voor broedende en overtijende vogels en zeehonden op De Richel.

De doelstellingen van De Richel sluiten aan bij de volgende actielijnen onder het programma 'Natuur en Water'.

Programmalijn	Actielijn	Bijdrage 'RvV, RvM'
3: Vogelbescherming in oeverzones	3.1 - hoogwatervluchtplaatsen	Verbetering HVP ter versterking van beschermde en bedreigde vogelpopulaties.

Doelgroep(en)

- Overtijdende steltlopers en andere wadvogels.
- Zeehonden.
- Lokale ondernemers van wadloop- en vaartochten: gevoel van mede-eigenaarschap, verantwoordelijkheid en ruimte voor meer inhoudelijk vormgegeven recreatie en beleving, meerwaarde voor hun tochten.
- Waterrecreanten en droogvallers: meer kennis van de vogels van de Engelsmanplaat en hoe daarmee rekening te houden, vergroting van de natuurbeleving en inzicht in het belang van de Engelsmanplaat voor wad- en watervogels.
- Natuurinformatiecentra Vlieland en Terschelling.

Activiteiten en planning

Natuurmonumenten wil de vrijwilligers verder trainen en opleiden om de rust op De Richel optimaal te garanderen. Daarnaast leggen we nadrukkelijker dan voorheen de verbinding met de informatiecentra op de eilanden (met name Vlieland). Voor de vrijwilligers wordt een verplaatsbare verblijfsaccommodatie geplaatst om het hele seizoen gebruik van te kunnen maken. Met de accommodatie creëren we ook een informatiepunt voor bezoekers van het eiland.

Samenwerking

Natuurmonumenten is trekker van dit project. Er wordt samengewerkt met Vogelbescherming, met name waar het gaat om het vervaardigen van informatie over de noodzaak van rust voor wadvogels. Ook wordt samengewerkt met Rijkswaterstaat, natuurinformatiecentra en de plaatselijke bevolking van Vlieland en Terschelling, waterrecreanten en ondernemers, in het bijzonder de wadvaarders.

Resultaten

- De rust voor vogels en zeehonden op De Richel is gewaarborgd.
- Bezoekers van het eiland zijn geïnformeerd over de waarden van De Richel, de internationale betekenis van het waddengebied en begrijpen hoe hun gedrag de natuurwaarden kan beïnvloeden. Dit zal leiden tot een aangepast en meer verantwoordelijk gedrag tijdens bezoeken aan het eiland en elders in het waddengebied.
- Betere natuurbeleving van de bezoeker op De Richel en het waddengebied.
- De huisvesting van de vrijwilligers vormt tevens een aankloppunt voor bezoekers van het eiland.

10. Razende Bol

Landschap Noord-Holland

De Razende Bol is een belangrijke hoogwatervluchtplaats en broedgebied voor vogels en rustgebied voor zeehonden. Om de rust te waarborgen is het noordelijke deel niet toegankelijk voor publiek. Vanuit het open deel of rechtstreeks vanaf zee vindt echter veel verstoring plaats, wat het grootste knelpunt vormt voor vogels en zeehonden op De Razende Bol. Een goede balans zal worden gecreëerd tussen de noodzakelijke rust voor natuurwaarden en de toegankelijkheid van het gebied voor bezoekers.

Achtergrond en noodzaak

De Razende Bol (of Noorderhaaks) is een grote zandplaat in de Noordzee ten westen van het Marsdiep tussen Texel en Den Helder. Het is een belangrijk broedgebied en hoogwatervluchtplaats voor vogels en rustgebied voor zeehonden. Als vogelbroedgebied is het van betekenis voor onder andere grote stern, dwergstern, strand- en bontbekplevier. Het noordelijke gedeelte van De Razende Bol is daarom afgesloten voor publiek. Vanuit het opengestelde gedeelte, maar ook vanaf zee, vindt echter veel verstoring plaats. Tot voor enkele jaren was er weinig toezicht en werden regelmatig verstoringen gemeld, zelfs feesten en overnachtingen. De Erecode 'ik pas op het Wad' (<http://www.ikpasopthewad.nl/Erecode.2384.0.html>) heeft bij de ervaren wadvaarder bijgedragen aan aangepast gedrag. Maar met regelmaat wordt, ook door de vaarrecreanten en beroepszeilvaart zelf, melding gemaakt van ernstige verstoringen. Sinds enkele jaren heeft een aantal organisaties, waaronder Rijkswaterstaat, Landschap Noord-Holland, Vogelbescherming en nu ook de Nederlandse Kitesurfers Vereniging zich het lot van de natuur op De Razende Bol aangetrokken. De pilot ' Integraal Beheer Razende Bol' werd gestart. Aan Landschap Noord-Holland (LNH) is gevraagd om deze pilot te trekken. Sinds 2011 en 2012 hebben medewerkers en vrijwilligers van o.a. Landschap Noord-Holland op zomerse dagen in het broedseizoen, voorlichting gegeven op De Razende Bol.

De resultaten zijn hoopgevend. Mensen worden zich bewust van de waarden van de plaat (in het bijzonder voor vogels en zeehonden) en het effect van hun gedrag daarop.

Doelstellingen

Het bij waterrecreanten populaire gebied ligt dicht bij Texel en de Kop van Noord-Holland en is daarom gemakkelijk te bereiken. Rust- en broedgebied voor vogels en zeehonden is de hoofddoelstelling van De Razende Bol. Ondanks de regelgeving is verstoring het belangrijkste knelpunt in het natuurgebied. Met goede begeleiding door vrijwilligers wordt de rust op de zandplaat op een verantwoordelijke manier gegarandeerd.

De doelstellingen van De Razende Bol sluiten aan bij de volgende actielijnen onder het programma 'Natuur en Water'.

Programmalijn	Actielijn	Bijdrage 'RvV, RvM'
3: Vogelbescherming in oeverzones	3.1 – hoogwater vluchtplaatsen	Verbetering HVP ter versterking van beschermde en bedreigde vogelpopulaties.
	3.2 - broedplaatsen	Verbetering broedomstandigheden van beschermde vogelpopulaties door tegengaan verstoring.

Doelgroepen

De natuur van De Razende Bol wordt sinds een paar jaar beheerd door LNH. Het noordelijk deel van de plaat is niet vrij toegankelijk en is gemarkeerd met borden om de rust te waarborgen.

Bezoekers van de plaat zijn waterrecreanten, vooral kitesurfers, maar ook droogvallers. Het bereiken van de kitesurfers is belangrijk voor het slagen van dit project.

Activiteiten en planning

Het geven van voorlichting aan de doelgroepen en het bijdragen aan de beleving van vogels en zeehonden zal in 2013-2014 verder worden uitgebreid door de inzet van vrijwillige toezichthouders. De daarmee gepaard gaande activiteiten zijn het werven, opleiden en professioneel begeleiden van de vrijwilligers. Vanuit project 12, 'Een Toegankelijk Wad' worden voorlichtingsborden en informatiemateriaal geleverd.

Naast deze inzet van vrijwilligers zal Landschap Noord-Holland zelf excursies geven en exposities inrichten.

Samenwerking

In dit project werkt Landschap Noord-Holland nauw samen met Vogelbescherming. Het Landschap werft vrijwilligers, leidt ze op en begeleidt ze. Vogelbescherming zorgt voor informatiemateriaal ten behoeve van algemene bewustwording en voorlichting ter plaatse. Waterrecreanten, vooral kitesurfers, worden bereikt door middel van overkoepelende organisaties zoals de Nederlandse Kitesurfers Vereniging.

Resultaten

De zonering van De Razende Bol vormt de basis voor het informeren, geleiden en adviseren van bezoekers van de plaat door vrijwilligers en met materialen die hiervoor zijn geproduceerd. Goed getrainde vrijwilligers worden onder professionele begeleiding ingezet om verstoring van vogels en zeehonden te voorkomen. Dit project tilt de reeds lopende voorlichting naar een hoger niveau; de samenwerkende partners zullen na afloop van dit project dat hoge niveau vasthouden.

PROJECTEN SPOOR 3.

11. Posthuiswad en Kroonspolders

Staatsbosbeheer

Posthuiswad en Kroonspolders is een uniek broed-, rust- en foerageergebied voor enorme aantallen wadvogels. Het gebied is een zeer geschikte plek om de zichtbaarheid en beleving van vogels voor bezoekers van het wadengebied te vergroten. Grote aantallen mensen kunnen geleid en zelfstandig in het gebied worden ontvangen, terwijl de rust voor de vele wadvogels gegarandeerd wordt.

Achtergrond en noodzaak

Het Posthuiswad behoort tot een van de belangrijkste hoogwatervluchtplaatsen (HVP) voor wadvogels. Er is een sterke relatie met het voedselrijke wad ten zuiden van Vlieland en ook met twee andere gebieden: De Richel en De Vliehors. Gedurende de na- en voorjaarsstrek en in de winter verblijven hier ongeveer 75.000 kanoetstrandlopers en meer dan 125.000 bonte strandlopers (50% van alle bonte strandlopers in het Nederlandse deel van de Waddenzee) en verder nog een groot aantal andere steltlopersoorten.

De Kroonspolders zijn begin twintigste eeuw aangelegd door ir. Kroon om er landbouwgrond te maken en om het eiland letterlijk te verbreden. Men was bang voor een tweedeling als gevolg van stormen. Na de Tweede Wereldoorlog is het gebied steeds meer een natuurgebied geworden omdat de landbouwopbrengsten tegenvielen. Het is nu een belangrijk vogelgebied, onder andere voor aalscholvers, lepelaars, verschillende soorten eenden, steltlopers en meeuwen.

De Kroonspolders en Posthuiswad zijn voor publiek opengesteld via de om de Kroonspolders liggende stuifdijk. Het duin ten zuiden bij de vijfde polder geeft een fantastisch uitzicht over het wad en de vogelrijkdom. Buiten het broedseizoen zijn er in de Kroonspolders excursies met de boswachter.

Kroonspolders en Posthuiswad zijn uiterst geschikte gebieden om het spektakel van grote aantallen wadvogels en het unieke Werelderfgoed de Waddenzee te ervaren. Ook de eilandbewoners steunen het idee om dit gebied beter beleefbaar te maken. Door het aanbrengen van een aantal nieuwe voorzieningen wordt de beleefbaarheid van de vogelpracht in dit fantastische gebied aanzienlijk vergroot, zónder dat de vogelwereld daar hinder van ondervindt. Het Posthuiswad en de nabijgelegen Kroonspolders zijn goed bereikbaar en met een goede begeleiding en sturing van de publieksstromen kunnen hier zonder verstoring grote aantallen bezoekers ontvangen worden. Het bezoek op en bij het Posthuiswad is jaarrond. Opgeleide vrijwilligers zullen in de weekeinden en vakantieperiodes worden ingezet gedurende een ruime periode rond hoogwater.

Doelstelling

De hoofddoelstelling is het waarborgen van voldoende rust voor honderdduizenden wadvogels terwijl diezelfde vogels en de wadennatuur intensief beleefbaar gemaakt worden voor grote aantallen bezoekers. Dit project sluit daarmee nauw aan bij project 12 'Een toegankelijk Wad' en kan gezien worden als een lokale uitwerking.

De doelstellingen van het Posthuiswad en Kroonspolders sluiten aan bij de volgende actielijnen onder de

programma's 'Natuur en Water' en 'Werelderfgoed, toerisme en recreatie, landschap en cultuurhistorie'.

Programmalijn	Actielijn	Bijdrage 'RvV, RvM'
3: Vogelbescherming in oeverzones	3.1 - hoogwatervluchtplaatsen	Verbetering HVP ter versterking van beschermde en bedreigde vogelpopulaties.
	3.2 - broedplaatsen	Verbetering broedomstandigheden van beschermde vogelpopulaties door tegengaan verstoring.

Programmalijn	Bijdrage 'RvV, RvM'
1: Waddenpoorten	Betere benutting recreatief potentieel. Introductie van infrastructuur gericht op vogelrecreatie. Bijdrage aan het ontlasten van kwetsbare gebieden.
2: Waddenparels	Herstel landschappelijke waarden. Realisatie behoud door ontwikkeling. Toename recreatieve aantrekkelijkheid. Verhogen recreatieve bestedingen.
3: Promotie, Positionering, Persoonlijke benadering	Verhogen recreatieve bestedingen. Verhoging bewustwording kwetsbaarheid.

Doelgroepen

- Overtijende en foeragerende steltlopers en andere wadvogels
- Eilandbewoners en lokale ondernemers (met name restaurant Posthuis): gevoel van mede-eigenaarschap, verantwoordelijkheid en ruimte voor meer inhoudelijk vormgegeven recreatie en beleving.
- Eilandbezoekers: meer kennis van de vogels en het belang van de Kroonspolders en het Posthuiswad daarvoor, kennis van gepast gedrag in het natuurgebied en vergroting van de natuurbeleving.
- Bezoekerscentrum als Waddenpoort voor excursies en arrangementen naar de Kroonspolders en het Posthuiswad.

Activiteiten en planning

Om bezoekers een onvergetelijke vogelervaring te laten opdoen en de rust voor honderdduizenden wadvogels in het gebied te garanderen zijn de volgende maatregelen en activiteiten nodig:

- Er wordt een gemarkeerde wandelroute aangelegd en een aantal kijkschermen op de stuifdijk geplaatst. In de Kroonspolders wordt een verscholen vogelkijkhut geplaatst, van waaruit onder andere in de broedtijd de op de grond gevestigde aalscholverkolonie kan worden geobserveerd.

- Vrijwilligers geven excursies en verstrekken informatie aan de bezoekers van het gebied op belevingslocaties (vooral) in de periode rond hoogwater. Daarbij begeleiden ze de bezoekers in hun gedrag om voldoende rust voor de wadvogels te waarborgen.

- Vanuit het bezoekerscentrum zullen speciale wadvogelexcursies/ arrangementen georganiseerd worden. Hierbij

wordt ook de horecavoorziening van Het Posthuis betrokken (arrangement). Ook wordt via het bezoekerscentrum de verbinding gelegd tussen de vogelwaarden van Posthuiswad/Kroonspolders en De Richel. De huidige samenwerking met zowel ondernemers van land en zee (bruine vloot, robbentochten) zal uitgebouwd worden.

Alle voorbereidingen en investeringen worden in 2013 uitgevoerd, direct na toezegging van het Waddenfonds. De voorzieningen worden direct na het broedseizoen uitgevoerd. De excursies en arrangementen worden in de eerste helft van 2013 voorbereid, in de tweede helft van 2013 en verder in 2014 uitgerold.

Samenwerking

Staatsbosbeheer is als beheerder van het Posthuiswad en de Kroonspolders trekker van dit project. Staatsbosbeheer werkt daarbij nauw samen met Vogelbescherming, waar het gaat om de lokale uitwerking van het communicatieconcept 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen'. Het bezoekerscentrum De Noordwester wordt betrokken bij georganiseerde excursies. Andere betrokken partners kunnen Het Posthuis (horeca) en eilandondernemers zijn, waaronder de 'bruine vloot'.

Resultaten

Bezoekers hebben een onvergetelijke ervaring in het waddengebied en de honderdduizenden vogels; tegelijkertijd is er meer rust voor de vogels van het Posthuiswad en de Kroonspolders. Dit voor Vlieland en het gehele waddengebied belangrijke natuurgebied kan daarmee optimaal als broed-, rust-, foerageer- en natuurbelevingsgebied functioneren. Het beschikbaar maken van informatie over het gebied en de vogels die er leven, ook in een internationale – Flyway – context, zal de bezoekerservaring verder vergroten.

12. Een toegankelijk Wad

Vogelbescherming Nederland

Een belangrijk element in ‘Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen’ is dat recreanten de natuur en vogels van de Wadden intensief beleven. Op een wijze die begrip voor de vogels en natuurwaarden vergroot zonder de vogels te verstoren. Dat biedt tevens mogelijkheden om de economische potentie van het gebied te vergroten.

De in dit project ontwikkelde middelen worden in veel van bovengenoemde projecten ingezet. In projecten waar deze middelen worden ingezet, maar niet worden gefinancierd, is dat vermeld bij dat project. Hiermee worden dubbellingen voorkomen.

Uitgangspunten bij dit deel van het project zijn:

- Aansluiting bij de Waddenpoorten: bezoekers worden als het ware opgevangen en de weg gewezen vanuit de plekken waar zij het waddegebied betreden.
- Sturing van recreanten naar plekken waar men zonder verstoring optimaal van vogels en natuur kan genieten.
- Bevordering van toerisme langs de kust van het vasteland om ook daar economische ontwikkeling in samenhang met de waddennatuur te bevorderen.
- Een gefaseerde opbouw waarbinnen een cyclus van evaluatie leidt tot productverbetering.

Doelstelling

‘Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen’ zorgt dat de natuur beleefbaar wordt voor recreanten die zelf op stap willen en maakt dat die natuurbeleving ook daadwerkelijk natuurwinst oplevert. De doelstelling is:

Een toetsbare toename van het bewust genieten van vogels en natuur in het waddegebied op een wijze waarop mensen vogels minder verstoren en zich in toenemende mate bewust zijn van de impact van hun handelen op vogels. Dit vertaalt zich eveneens in een toetsbare afname van verstoring van vogels.

De doelstellingen van Een Toegankelijk Wad sluiten aan bij de volgende actielijnen onder het programma ‘Werelderfgoed, toerisme en recreatie, landschap en cultuurhistorie’.

Programmalijn	Bijdrage ‘RvV, RvM’
1: Waddenpoorten	Betere benutting recreatief potentieel. Introductie van infrastructuur gericht op vogelrecreatie. Bijdrage aan het ontlasten van kwetsbare gebieden.
2: Waddenparels	Herstel landschappelijke waarden. Realisatie behoud door ontwikkeling. Toename recreatieve aantrekkelijkheid. Verhogen recreatieve bestedingen.
3: Promotie, Positionering, Persoonlijke benadering	Verhogen recreatieve bestedingen. Verhoging bewustwording kwetsbaarheid.

Doelgroepen

De belangrijkste doelgroep waar dit deel van het project zich op richt zijn mensen die naar de Wadden komen om te genieten van rust en natuur. Deze doelgroep is onder te verdelen in:

- A. Mensen die speciaal naar de Wadden komen om van specifieke natuurwaarden te genieten, waaronder vogelaars, natuurfotografen.
- B. Wandelaars en fietsers die genieten van het natuurlijke landschap en de rust die dat biedt.
- C. Gezinnen met jonge kinderen die met de kinderen willen genieten van buiten zijn en natuur, en deels bewust kiezen van de mogelijkheden die de waddennatuur biedt.

Om te zorgen voor een optimale beleving, zonder verstoring van vogels, wordt een scala aan informatieproducten ontwikkeld die allemaal in elkaar grijpen en elkaar versterken. Deze zijn zowel in de veldprojecten (zie 3.1) als elders in de Wadden toepasbaar. Het concept richt zich nadrukkelijk op het gehele waddengebied en is dus niet gebonden aan de veldprojecten. Immers hoe meer bewuste recreatie, hoe meer de verstoring zal afnemen en hoe meer steun er zal zijn voor bestaande en nieuwe hoogwatervluchtplaatsen en broedplekken.

Deze manier van denken sluit naadloos aan bij programmadeel 11 van het Uitvoeringsplan Waddenfonds 2010-2014 waarin de Recreatieve Poorten een netwerk van kleinschalige voorzieningen, attracties en routestructuren met elkaar verbinden en de identiteit en beleefbaarheid van het hele waddengebied vergroten. Wij willen daarom de vogelrijkdom van het waddengebied naar voren schuiven als de nieuwe supertrekpleister.

Activiteiten

Alle informatieproducten voor 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' worden in een herkenbare en bij elkaar horende stijl gemaakt. Dat draagt bij aan de vindbaarheid en betrouwbaarheid van de informatie. De afzender is meteen duidelijk. De informatieproducten kennen elk een of meer specifieke doelgroepen. Hieronder volgt een overzicht van de producten die we in het programma willen ontwikkelen.

Gratis Wadvogel-herkenningskaart

Doelgroep: wandelende en fietsende recreant, gezinnen met kinderen, scholen, vaarrecreant. Minder interessant voor vogelaars die zelf een veldgids zullen meenemen.

Op alle Waddeneilanden en langs de kuststrook van de provincies Noord-Holland, Friesland en Groningen worden gratis afscheurblokken met A3 Wadvogel-herkenningskaarten verspreid bij VVV's, accommodaties (hotels, campings, bungalowparken, particuliere verhuurders, etc.), veerbootmaatschappijen, fietsverhuurders en andere bedrijven die actief zijn op of om het Wad. Op de voorkant van de afscheurkaart staan de 30/40/50 meest prominente en kenmerkende wadvogels afgebeeld met daaronder een afvinkhokje ('Check, die heb ik gezien'). Op de achterkant staat een plattegrond van het desbetreffende eiland of kuststrook van de betreffende provincie, met daarop de mooiste vogelplekken, een vogelfiets- of wandeltocht en de belangrijke HVP's die gezien kunnen worden. Verder vind je op de achterkant uitgebreide informatie over 'Rust voor vogels, Ruimte voor mensen'. URL en QR-codes verwijzen naar de animatiefilms (zie hieronder) en de app om wadvogels te herkennen (zie hieronder). Zo maken we een cirkel van producten die met elkaar samenhangen en elkaar versterken. De afscheurkaarten kunnen gratis worden meegegeven aan klanten. Er worden twee miljoen kaarten gedrukt, zodat we in twee jaar 50 % van alle Waddenzeebezoekers kunnen bereiken (uitgaande van twee miljoen bezoekers in het waddengebied per jaar).

Beschermingseffect: De vogelherkenningskaart zal door de enorme brede verspreiding overal opduiken in het waddengebied, van jong tot oud heeft 'm in de binnenzak. En dus heeft iedereen tijdens het verblijf op de Wadden

dit vogelvisitekaartje binnen bereik en is zich daardoor direct en/of indirect bewust van de vogelrijkdom van de Waddenzee en de beschermingsnoodzaak daarvan. Zeker omdat dit op de achterkant van de kaart allemaal nog eens uit de doeken wordt gedaan.

Wadvogel-herkennings-app

Doelgroep: wandelende en fietsende recreant, gezinnen met kinderen, vaarrecreant. Ook interessant voor vogelaars, vanwege de vogelgeluiden die erin zitten en de getijdentabel.

Voor een breed publiek wordt een laagdrempelige Wadvogel-herkennings-app ontwikkeld, geschikt voor zowel Apple als Android-platform. Met de gratis app kunnen bezoekers van de Waddenzee stap voor stap alle vogels herkennen die ze zien. De app bevat een gerichte vogelgids voor de Wadden (180 soorten), determinatietool (stap voor stap gegevens invoeren en uiteindelijk vertelt de app welke vogel je ziet), de app geeft met behulp van de gps-functie aan waar de leukste vogelplekken te vinden zijn en wanneer het getij gunstig is om veel vogels te zien. Verder zijn twee animatiefilms die de Waddenbezoeker bewust maken van het belang van rust voor vogels (zie hieronder) integraal in de app verwerkt en krijgen gebruikers bij soorten waarvoor afstand houden belangrijk is een waarschuwing en een adviesafstand te zien.

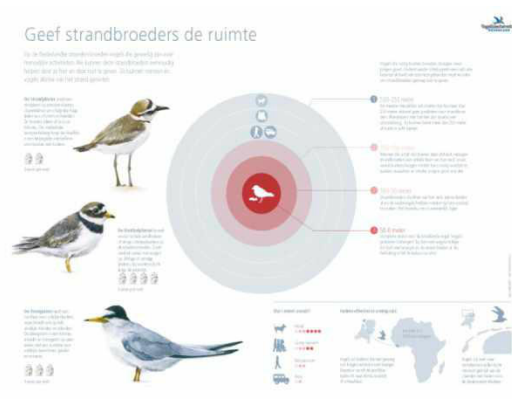
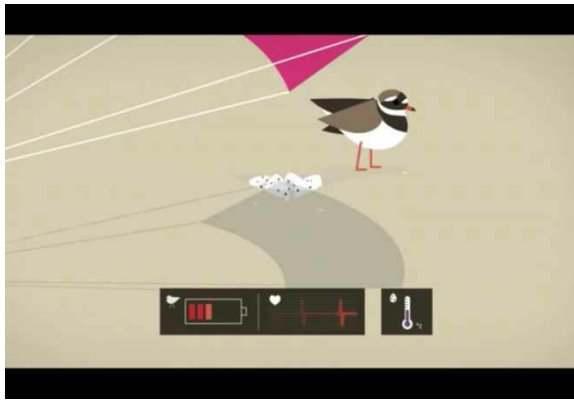

Beschermingseffect: De app zal door zijn laagdrempeligheid, aansprekende inhoud (ook bij jongeren), handige determinatiefunctie en educatieve werking een nieuwe doelgroep in aanraking brengen met de vogelrijkdom van de Waddenzee en de beschermingsnoodzaak daarvan. Zeker omdat direct wordt ingespeeld op het handelingsperspectief van de recreant draagt het direct bij aan meer rust voor vogels.

Animatiefilms

Doelgroep: Badgasten, wandelende en fietsende recreanten, gezinnen met kinderen, vaarrecreanten, vogelaars. Door Vogelbescherming zijn twee animatiefilms ontwikkeld die een beter inzicht geven in het belang van rust voor vogels op de Wadden. Eén animatiefilm gaat over strandbroeders. Het is heel snel duidelijk waarom strandplevier, bontbekplevier en dwergstern nauwelijks meer een rustig plekje op de Waddenstranden kunnen vinden om te broeden (zie www.vogelbescherming.nl/geefstrandbroederseenkans). De tweede animatiefilm geeft inzicht in de werking van hoogwatervluchtplaatsen (HVP's) en waarom die zo belangrijk zijn voor vogels in de Waddenzee.

De animatiefilms zijn uitermate geschikt voor informatiecentra, en als content voor beeldschermen op veerboten en in bungalowparken, en voor verspreiding in moderne nieuwe en sociale media.

Beschermingseffect: Directe bewustwording van de problematiek en recreant krijgt meteen handelingsperspectief.

Informatieborden

Doelgroep: Badgasten, wandelende en fietsende recreant, gezinnen met kinderen, vogelaars.

Informatieborden worden geplaatst bij bijzondere en toegankelijke HVP's, enkele stranden en op plekken waar veel verstoring plaatsvindt (bijvoorbeeld waar veel mensen met honden wandelen). Parallel aan de animatiefilms worden in dezelfde stijl een serie infographics (illustraties die in een oogopslag een proces, probleem en of oplossing weergeven) vervaardigd waarin wordt uitgelegd waarom rust voor strandbroeders en vogels op HVP's zo belangrijk is. Deze graphics leggen mede de nadruk op het handelingsperspectief voor de recreant: wat kan hij/zij doen om verstoring van vogels te voorkomen. Daarom willen we deze fraaie infographics laten zien op herkenbare informatiepanelen die bij HVP's en broedplaatsen en/of afgezette gebieden worden geplaatst, maar zeker ook bij de geplande Waddenpoorten. Met de mogelijkheid om met QR- of Layar-codes verdieping en gelaagdheid in de informatie aan te bieden en uit te leggen wat er gebeurt en waarom.

Opschalen: Indien er financiering voor is, willen we de bebording echter flink opschalen voor een zo breed mogelijk bereik. Een optie zou zijn informatieborden te koppelen. Dus aan de voorzijde informatie over de locatie waar de bezoeker zich bevindt, en aan de achterzijde (of andersom) de informatie over 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen'.

Fasering: Uitrol wordt gespreid en loopt parallel met de oplevering van voorbeeldprojecten. Idealiter zal 50% van de borden in het eerste jaar worden geplaatst en de rest daarna.

Beschermingseffect: Idem. Directe bewustwording van de problematiek en recreant krijgt meteen handelingsperspectief.

QR-code-paaltjes

Doelgroep: Badgasten, wandelende en fietsende recreant, gezinnen met kinderen, vogelaars.

Een andere toepassing die we in het kader van 'Rust voor vogels. Ruimte voor mensen' nastreven is een logische integratie van informatieborden en animaties met de materialen waarmee beheerders kwetsbare gebieden/stranden afzetten in de broedperiode. Door de markeringspaaltjes die daarvoor gebruikt worden, standaard te voorzien van een QR-code kan een recreant onmiddellijk achterhalen waarom dit strand is afgezet. De QR-code verwijst direct naar uitleg over de betreffende situatie (animaties of infographics). Bewustwording draagt weer bij aan begrip en zal het handelen beïnvloeden. Wat opnieuw meer rust betekent voor vogels.

Beschermingseffect: Idem: Directe bewustwording van de problematiek en recreant krijgt meteen handelingsperspectief (meer afstand houden betekent minder verstoring, hond aan de lijn betekent minder verstoring, etc.).

Al deze producten worden aan elkaar gekoppeld door middel van doorverwijzingen, doorkliks, QR-codes, url's. Ze verwijzen dus steeds naar elkaar en vullen elkaar aan. Ook zijn de producten herkenbaar door dezelfde huisstijl.

Verbetering vogelinfrastructuur.

Omdat het waddengebied ook veel (individueel) gemakkelijk bereikbare HVP's (binnendijks en buitendijks) te bieden heeft, willen we deze parels beter onder de aandacht brengen. Dat doen we deels al door de communicatiemiddelen die we ontwikkelen (Wadvogel-herkenningskaart met locaties per eiland, Wadvogel-herkennings-app en informatieborden). We willen dit ook doen door de 'vogelinfrastructuur' te verbeteren door fiets- en wandeltochten te ontwikkelen, ondernemers stimuleren verrekijkers beschikbaar te stellen en een duidelijk platform te creëren waarop alle vogelactiviteiten en excursies te vinden zijn.

Vogelwandelingen en fietstochten

Doelgroep: wandelende en fietsende recreant, gezinnen met kinderen, vogelaars.

Op elk Waddeneiland en op drie (of meerdere) plekken langs de Waddenkust worden een vogelwandeling en/of vogelfietstocht ontwikkeld. Inclusief fiets- en wandelkaarten en de nieuwste navigatiemiddelen (gps-tracks en apps). Deze fiets en wandeltochten lopen langs de mooiste vogelgebieden, en ontwijken uiteraard verstoringsgevoelige gebieden. Deze routes zullen ook terug te vinden zijn op de A3 Wadvogel-herkenningskaart (zie 1.1). Bij de routes wordt gebruik gemaakt van bestaande paden. Het ontwikkelen richt zich dus met name op aanbieden van kaarten en navigatiemiddelen.

Projectwebsite (incl. excursieplatform)

Doelgroep: wandelende en fietsende recreant, gezinnen met kinderen, vogelaars, ondernemers, vaarrecreant. Er komt een overkoepelende website waar de boodschap van 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' wordt uitgedragen en op een aantrekkelijke manier gepresenteerd. Alle communicatieproducten zijn ook weer verweven met deze website. Belangrijk onderdeel en trekker van de website wordt een platform waar alle vogelexcursies, vogelhotspots en vogelactiviteiten in het waddengebied bij elkaar te vinden zijn. Voor excursies en activiteiten komt er een automatische aanmeldmodus met bevestigingsmail. Van elke excursie wordt standaard het niveau, maximum aantal personen, prijs, data en vertrekpunt vermeld. Ondernemers krijgen toegang om zelf hun excursies toe te voegen. Alle andere communicatiemiddelen en producten van het project zijn ook weer op deze site te vinden en te downloaden.

Beschermingseffect: De deur naar een intensieve vogelbeleving wordt met name voor de grote groep van 'lichtgroene' recreanten verder opengezet. De drempel om van natuur te genieten wordt lager gemaakt, er zal meer bewust van vogels worden genoten, waardoor er ook direct meer draagvlak voor rustmaatregelen zal zijn en recreanten daar zelf aan bij zullen willen dragen.

13. Monitoring en evaluatie

Met het onderdeel 'monitoring en evaluatie' laten we zien dat 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' werkt. We doen dat door informatie te verzamelen over het effect van de projecten en activiteiten op de vogels en mensen die gebruik maken van het waddengebied. Tegelijkertijd verbeteren we het programma waar nodig.

Dat doen we door lering te trekken uit onze monitoringsresultaten, aangevuld met kennis over andere vergelijkbare projecten en state of the art wetenschappelijk onderzoek. Op basis van het geleerde in de eerste fase van 2013 tot en met 2015, passen we het programma in de vervolgfases aan. Zo optimaliseren we 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' gedurende de programmaperiode van vijf jaar.

Doelstellingen

Doel van monitoring & evaluatie langs de drie sporen van Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen is het verkrijgen van inzicht in diverse effecten.

5. Het effect van de aanleg van nieuwe locaties en het geleiden van mensen op HVP's en broedplekken (sporen 1 en 2) op rust voor broedvogels en overtijdende wadvogels.
 - Wat is de stand van broed- en overtijdende wadvogels op de nieuwe locaties en het aandeel in het waddengebied als geheel?
 - Lukt het om mensen te bereiken op HVP's en broedplekken?
 - Vermindert de verstoring op die plekken?
6. Het effect van de activiteiten en middelen ten behoeve van algemene bewustwording (spoor 3).
 - Lukt het om meer mensen te laten genieten van vogels?
 - Zijn mensen zich meer bewust van het effect van hun gedrag op vogels?
7. Leerpunten uit andere projecten en onderzoek buiten 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen'.
8. Geleerde lessen 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen', andere projecten en wetenschappelijk onderzoek, en verbeterpunten voor de vervolgfases van het programma.

Activiteiten en planning

1. Voor het meten van het effect van de projecten die vallen onder spoor 1 en 2 wordt zoveel mogelijk aangesloten bij bestaande monitoringsprogramma's.

- a. Monitoring van de vogelstand op projectlocaties.
 - Coördinatie monitoring, waaronder de inzet van beheerders en vrijwilligers voor het bijhouden van de vogelstand per locatie en het opstellen van telprotocollen.
 - Uitvoering monitoring door beheerders en vrijwilligers.
 - Analyse en conclusies.
 - Aansluiting bestaande SOVON meetnetten in het waddengebied, zoals het reproductiemeetnet Wadden, het meetnet broedvogels, het meetnet watervogels en de monitoring in het kader van de trilaterale overheidssamenwerking, TMAP.
 - b. Monitoring van effectiviteit van geleiden van mensen op broedplekken en HVP's op rust voor vogels
 - Er wordt aangesloten bij het monitoringsproject 'Oog op het Wad' dat in het kader van het Convenant Vaarrecreatie wordt uitgevoerd. De intentie is om dit project ook in de jaren 2013 tot en met 2015 voort te zetten.
2. Het effect van de projecten die vallen onder spoor 3 (algemene bewustwording) worden op twee niveau's gemeten.
 - a. Gebruikersonderzoeken die bijdragen aan het verbeteren van de losse producten, waaronder de Wadden-app en de Wadvogelscheurkaarten via jaarlijkse gebruiker enquêtes en de website via continu monitoring en een jaarlijks gebruikersonderzoek.
 - b. Gebruikersonderzoek naar het totaalbereik, inclusief bewustwording van de doelgroep door middel van interviews op de veerboten (en een equivalente plek op het vasteland).
 3. De analyse van informatie uit andere projecten en wetenschappelijke kennis over het optimaliseren van geschikte HVP's en broedgelegenheid en gewenning van vogels aan menselijke verstoring gebeurt via een deskstudie. Elementen voor deze analyse zijn onder andere:
 - a. de 'verkenning verbetering broedplekken en HVP's' die momenteel wordt uitgevoerd in opdracht van Vogelbescherming Nederland en het Programma naar een Rijke Waddenzee;
 - b. kennis uit andere projecten en wetenschappelijk onderzoek over manieren om vogels te laten wennen aan menselijk medegebruik.

1. Evaluatie op basis van bovenstaande elementen

Resultaten

Eindresultaat is een digitaal evaluatierapport in 2015 met de onderdelen:

- resultaten effectiviteitsmeting van de projecten en activiteiten van 'Rust voor Vogels, Ruimte voor Mensen' (voor zover op dat moment mogelijk);
- resultatenanalyse effectiviteit andere projecten en state of the art wetenschappelijke kennis over gewenning van vogels aan menselijke activiteiten;
- advies voor verbetering van het programma in de vervolgfasen.

- [1] http://www.societe.org.gg/projects/webs/webs_intro.html
- [2] http://www.exe-estuary.org/index/local_information/studies_and_research_/disturbance_study.htm
- [3] Bron: Ens B.J., Aarts B., Hallmann C., Oosterbeek K., Sierdsema H., Slaterus R., Troost G., van Turnhout C., Wiersma P., & van Winden E. 2011. Scholeksters in de knel: onderzoek naar de oorzaken van de dramatische achteruitgang van de Scholekster in Nederland. Sovon-onderzoeksrapport 2011/13. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.